

Märkuste ja ettepanekute tabel

Nr	Ettepaneku/märkuse sisu	JM seisukohad/vastused
Kliimaministeerium		
1.	Juhime tähelepanu, et loomakaitseseaduse (LoKS) § 66 ¹¹ näeb ette, et menetlejateks on LoKS vastutussätete korral Keskkonnaamet, Põllumajandus- ja Toiduamet, Politsei- ja Piirivalveamet, kuid ei erista ega täpsusta pädevuse ulatust. Keskkonnaamet teostab riiklikku järelevalvet looduses vabalt elavate loomade kohta kehtestatud nõuete täitmise üle (LoKS § 60 lg 1 p 2). Looduskaitseadusest (LKS) tulenevalt on keeld looduskaitsealuste loomaliikide eemaldamiseks loodusest (LKS § 58 lg 4) ja kohaliku liigi loomi võib eemaldada loodusest vaid seaduses nimetatud juhtudel (nt vigastuse ravimiseks LKS § 58 lg 21 p 1). Seega, looduses vabalt elavaid loomi looduskaitseaduse kohaselt pidada ei või. Eelnevast tulenevalt ei menetle Keskkonnaamet loomapidamisega (selle sõna klassikalises tähenduses) seotud väärteguisid ja puuduks alus kohaldada loomapidamiskeeldu lisakaristusena, kuivõrd järelevalvepädevusest lähtuvalt Keskkonnaamet seda kohaldada ei saa. Eeltoodust tulenevalt palume täpsustada LoKS §-s 66 ¹¹ lõike 2 punktis 1 Keskkonnaameti pädevust viidetega LoKS §-dele 66 ² ja 66 ⁴ . Samuti palume seletuskirja punktis 3.1.3.3 sõna „Keskkonnaamet“ selgituse tekstist välja jätta või täpsustada selgituses Keskkonnaameti pädevust viidetega LoKS §-dele 66 ² ja 66 ⁴ ning ülaltoodud selgitusega, et Keskkonnaamet loomapidamise õiguse äravõtmist ei kohalda.	Arvestatud osaliselt. Eemaldatud seletuskirjast viide Keskkonnaametile.
Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium		
1.	Eelnõuga lisatakse KarS § 58 p 4 „elukaaslase“ mõiste. Istanbuli konventsiooni kohase definitsiooni järgi on perevägivald „igasugused füüsilise, seksuaalse, psüühilise ja majandusliku vägivalla aktid, mis leiavad aset perekonnas või koduseinte vahel või endiste või praeguste abikaasade või partnerite vahel, sõltumata sellest, kas vägivallaakti toimepanija elab või on elanud ohvriga samas elukohas“. Nii Istanbuli konventsioon kui naistevastase vägivalla vastane direktiiv rõhutavad,	Arvestatud. Sõnastus muudetud (paarisuhtepartner).

	et perevägivalla puhul ei ole oluline, kas endised või praegused partnerid või pereliikmed elavad koos, on elanud koos või üldse mitte. Seletuskiri ütleb, et kuigi selle rõhutamist ei ole otsesõnu nõutud, tuleks selguse huvides ka see KarS §-s 58 sätestada. Seletuskirja kohaselt eelistatakse eelnõus mõistet „elukaaslane“ mõistele „partner“, kuna viimasel on erinevaid kaastähendusi (äripartner, lepingupartner). Eelnõu pakutud sõnastuses kasutatud termin „elukaaslane“ viitab aga just nimelt koos elamise asjaolule, mis ei anna edasi Istanbuli konventsiooni definitsiooni mõtet, et kooselu või ühine majapidamine ei ole lähisuhte määratlemisel asjakohane. Seetõttu palume määratleda eelnõus ja seletuskirjas perevägivald viisil, mis arvestaks selgelt Istanbuli konventsiooni definitsiooni, nõnda et oleks üheselt tõlgendatav, et partnerid ei pea jagama või olema jaganud ühist eluaset või majapidamist. Teeme ettepaneku kasutada eelnõus § 58 p 4 mõiste „elukaaslane“ asemel mõistet, mis kooelule ei viita, näiteks "partner", „lähisuhtepartner“ või „paarisuhtepartner“.	
Regionaal- ja põllumajandusministeerium		
1.	Eelnõu § 1 punktiga 3 kavandatakse karistusseadustiku § 52² tekst sõnastada järgmiselt: „Loomade pidamise kohta kehtestatud nõuete rikkumise eest, kui sellega on põhjustatud teise inimese surm, tekitatud talle tervisekahjustus või kahjustatud tema vara või põhjustatud oht teise inimese elule, tervisele või varale, või looma suhtes lubamatu teo toimepanemise eest võib kohus või kohtuväline menetleja lisakaristusena kohaldada mis tahes looma või teatud loomaliiki kuuluva looma pidamise keeldu.“. Uue sõnastuse tekstist ei selgu, kas kehtima jäävad ka senise sätte punktid 1 ja 2, mille kohaselt rakendatakse keeldu: 1) kuriteo korral kuni viieks aastaks; 2) väärteo korral kuni kolmeks aastaks. Palume seda normi tekstis ja seletuskirjas täpsustada.	Arvestatud, eelnõu täiendatud.
2.	Seaduseelnõu seletuskirjas eelnõu § 1 p 3 (KarS § 52² Loomapidamise keeld) muudatuse sisu selgituse juures (lk 11) on ekslikult viidatud 01.07.2026 jõustuvale loomakaitse seaduse §-le 65². Juhime tähelepanu, et nimetatud tähtpäeval jõustuv § 65² on hoopis kohaliku omavalitsuse korralduse seaduses. Seega oleks seletuskirjas korrektne lause: „Olukorras, kus isikul on väärteomenetluses ära võetud loomapidamise õigus, võimaldab 01.07.2026 jõustuva kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse § 65² kohalikul omavalitsusel lemmiklooma pidaja kohustused ajutiselt üle võtta ohu tõrjumiseks veel enne seda, kui lisakaristuse kohaldamise otsus jõustub.“.	Arvestatud, seletuskirja muudetud.

3.	Seaduseelnõu §-s 2 on kavandatud muudatus, mille kohaselt tunnistatakse kehtetuks loomakaitseaduse § 66¹¹ lõike 2 punkt 3. Seega üksnes eelnõu lugedes võib aru saada, et kavandatakse kehtetuks tunnistada säte, mille kohaselt loomakaitseaduses sätestatud väärtegude kohtuväline menetleja on Politsei- ja Piirivalveamet. Seaduseelnõu seletuskirjas eelnõu § 2 (Loomakaitseaduse muutmine) muudatuse sisu selgitust (lk 34) lugedes on siiski arusaadav, et tegelikult soovitakse kehtetuks tunnistada loomakaitseaduse § 66¹¹ lõige 3, mis sätestab, et kui väärteoasjas on vaja otsustada loomapidamise õiguse äravõtmine, arutab väärteoasja kohus. Nõustume, et kuna kõnealuse eelnõu § 1 punktiga 3 laieneb 2 (2) loomapidamiskeelu kohaldamise pädevus ka kohtuvälisele menetlejale, puudub edaspidi vajadus LoKS § 66¹¹ lõike 3 järele. Palume seaduseelnõus ja seletuskirjas parandada viide kehtetuks tunnistatavale loomakaitseaduse sättele ning kavandada loomakaitseaduse § 66¹¹ lõike 3 kehtetuks tunnistamine.	Arvestatud, eelnõu muudetud.
Siseministeerium		
1.	Mõju hindamise osa seletuskirjas on puudulik. Palume seletuskirja mõjuanalüüsi põhjalikult täiendada, sh nii, et see vastaks mõjude hindamise metoodikale ja kehtivatele reeglitele. Põhjalikule mõjude hindamise vajadusele pöörasime tähelepanu juba karistusseadustiku (edaspidi <i>KarS</i>) muutmise seaduse väljatöötamiskavatsuses. Leiame, et mitmed eelnõus sisalduvad muudatused võivad suurendada õiguskaitseasutuste töökoormust, samas seletuskirjas on märgitud, et kavandavad muudatused ei too kaasa olulist täiendavat halduskoormust. Siseministeeriumi hinnangul vajab see järeldus täiendavat põhjendamist ning jääb ebaselgeks, millel selline hinnang põhineb. Eelkõige puudutab see ähvardamise koosseisu laiendamist, hooldaja kohustuse rikkumise uue süüteokoosseisu loomist, seksuaalse sisuga materjali avaldamise ja levitamisega seotud süütegusid ning loomapidamise keelu kohaldamise võimaluste laiendamist. Lisaks võivad muudatused kaasa tuua vajaduse täiendavate koolituste, juhendmaterjalide ja menetluspraktika ühtlustamise järele. Seetõttu palume mõjuanalüüsi täiendada hinnanguga õiguskaitseasutuste ressursivajadusele, täiendavale menetluskoormusele ning võimalikele rakenduskuludele.	Arvestatud, seletuskirja täiendatud.

2.	KarS § 36¹ – vastutus tahtlikult tekitatud süüvõimetuse korral. Siseministeerium toetab muudatuse eesmärki välistada olukorrad, kus isik väldib karistusõiguslikku vastutust seetõttu, et on ise teadlikult loonud eeldused raske psüühikahäire kujunemiseks. Peame oluliseks, et õiguskord ei võimaldaks vastutusest kõrvale hoida olukorras, kus süüvõimetuse seisund on isiku enda varasema käitumise tagajärg. Samas vajab kavandatav regulatsioon täiendavat täpsustamist, et tagada selle õigusselge ja ühetaoline kohaldamine praktikas. Eelnõus kasutatakse mõisteid „<i>tahtlikult viinud ennast seisundisse</i>“ ja „<i>raske psüühikahäire</i>“, kuid keerukaks võib osutuda nende seostamine isiku subjektiivse suhtumisega ning eelkõige tõendamine, et isik pidas võimalikuks raske psüühikahäire tekkimist ja mõõnis selle saabumist. Kuigi seletuskirjas on märgitud, et sätte kohaldamine eeldab vähemalt kaudset tahtlust raske psüühikahäire tekkimise suhtes, jääb praktikas ebaselgeks, milliste asjaolude alusel saab sellise teadmise või mõõnmise olemasolu piisava kindlusega tuvastada. See küsimus võib tõusetada eelkõige juhtudel, kus raske psüühikahäire on seotud pikaajalise alkoholi, narkootiliste või psühhotropsete ainete tarvitamisega. Näiteks võib isik olla üldiselt teadlik sõltuvusainete tarvitamisega kaasnevatest terviseriskidest, kuid mitte sellest, et konkreetsel juhul võib tema käitumise tagajärjel kujuneda süüvõimetust põhjustav psühhootiline episood või muu raske psüühikahäire. Samuti võivad erinevate inimeste teadmised oma tervises seisundist, sõltuvushäire olemusest ja võimalikest tagajärgedest olla väga erinevad. Seetõttu võib tekkida küsimus, kus lõpeb üldine teadmine terviseriskidest ning algab selline konkreetne teadmine, mis võimaldab järeldada raske psüühikahäire tekkimise võimalikkuse mõõnmist karistusõiguslikus tähenduses. Peame vajalikuks, et seletuskirjas avataks täpsemalt sätte kohaldamise eeldused ning tõendamisstandard. Eelkõige võiks selgitada, millised asjaolud võimaldavad järeldada, et isik pidas raske psüühikahäire tekkimist võimalikuks ja mõõnis selle saabumist. Samuti võiks seletuskirja täiendada täiendavate praktiliste näidetega, mis aitaksid piiritleda olukordi, kus sätte kohaldamine on põhjendatud, ja	Mittearvestatud. Seletuskirjas on esitatud eelduslikult kõige sagedamini esineda võivad näited olukordadest, mille puhul isiku vastutusele võtmine kõne alla tuleb: inimesel on varem sarnane psüühikahäire esinenud või isikule on varem selgitatud, et mingi teguviis võib viia raske psüühikahäire tekkimiseni. Isiku karistamine eeldab ka selle sätte kohaselt vähemalt kaudset tahtlust psüühikahäire tekkimise osas ja kõrvaldamata kahtlused tõlgendatakse kriminaalmenetluses isiku kasuks. Samuti on sätte kohaselt kohtul võimalik kohaldada nn kergendatud karistusraame või sootuks vabastada isik karistusest, kui isiku (täiel määral) karistamine oleks üksikjuhtumi asjaolusid arvesse võttes ülekohtune.
----	---	--

	eristada neid juhtudest, kus isikul puudus tegelik teadmine konkreetse tagajärje saabumise riskist. Lisaks teeme ettepaneku kaaluda, kas sätte kohaldamine võiks olla selgemalt seotud olukordadega, kus isikule oli samalaadse seisundi tekkimise risk varasemast kogemusest teada või kus teda oli sellise tagajärje eest eelnevalt hoiatatud. Selline lähenemine aitaks suurendada õigusselgust ning vähendada riski, et sätet kohaldatakse olukordades, kus raske psüühikahäire kujunemine ei olnud isikule tegelikult ette nähtav.	
3.	KarS § 49 – tegutsemiskeelu laiendamine. Siseministeerium toetab eesmärki tugevdada laste, eakate, puudega inimeste ja teiste abivajavate isikute kaitset juhtudel, kus kuritegu on toime pandud ametiseisundit, kutsetegevust või usaldussuhet kuritarvitades. Samas tekitab küsimusi kavandatava regulatsiooni ulatus. Eelnõu kohaselt oleks võimalik tegutsemiskeeldu kohaldada sisuliselt kõigi kutse- või majandustegevuse käigus toime pandud süütegude korral ning kuni kümneks aastaks. Selline lahendus võib muuta lisakaristuse kohaldamise alused väga laiaks ning suurendada kohtupraktika ebaühtlase kujunemise riski. Näiteks võib praktikas tekkida küsimus, kas tegutsemiskeeld on põhjendatud nii hooldekodus toime pandud vägivallakuriteo kui ka ettevõtte juhtimisel toime pandud majanduskuriteo puhul ning milliste kriteeriumide alusel nende juhtumite raskust hinnata. Palume kaaluda täiendavate kriteeriumide sätestamist seaduses või vähemalt nende avamist seletuskirjas. Samuti tuleks mõjuanalüüsis hinnata muudatuse võimalikku mõju kohtute, prokuratuuri ning registripidajate töökoormusele ning selgitada, kuidas uus regulatsioon suhestub valdkondlikes eriseadustes sätestatud tegevuslubade, tegevuskeeldude ja töötamise piirangutega. Riigikogu menetluses on karistusseadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku ja väärtemenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu (934 SE), mille muudetakse KarS § 49 tekst muudetakse ja sõnastatakse järgmiselt:	Arvestatud osaliselt, seletuskirja täiendatud. Regulatsiooni laiendamise põhjuseks oligi selle liigne piiratus. Arvestada tuleb, et KarS § 49 sätestatud piirang ei ole automaatne seadusest tulenev piirang (vrd nt LasteKS § 20), vaid igakordne menetlusotsus, mis peab olema põhistatud ja mida on võimalik menetluse kestel vaidlustada. Eelnõuga 934 SE on arvestatud ja eelnõud ei ole vastuolus, kuna nimetatud eelnõu § 49 sõnastuses nimetatud süüteod on paigutatavad käesoleva eelnõuga kavandatava § 49 punktide 1 või 2 alla. Samuti ei ole vastuolus karistuse ülemmäär, kuna direktiiv sätestab üksnes miinimumnõuded, millest võib siseriiklikus õiguses kaugemale minna. Eelnõust eemaldatud ebaõnnestunud näited, kuna alaealiste kallutamine nii alkoholi kui narkootiliste või psühhotroopsete ainete tarvitamisele on kuriteod, mis mahuvad LasteKS §-s 20

„Kutse- või ametiõiguste kuritarvitamise, ametikohustuste rikkumisega seotud kuriteo, keskkonnavastase süüteo või ioniseeriva kiirgusega seotud süüteo eest võib kohus lisakaristusena kohaldada teataval ametikohal töötamise või teataval tegevusalal tegutsemise keeldu kuni kolmeks aastaks.“; KarS omnibus seletuskirjas märgitakse: „Eelnõuga muudetakse KarS paragrahve 49 ja 55¹, mida muudab ka karistusseadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku ja väärteomenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu, millega võetakse Eesti õigusesse üle Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2024/1203 11. aprill 2024, mis käsitleb keskkonna kaitsmist kriminaalõiguse kaudu. Käesoleva eelnõu sõnastuses on nimetatud eelnõus tehtavate muudatustega arvestatud.“ Kui KarS § 55¹ osas mõlemas eelnõus toodud muudatusettepanekud sisuliselt kattuvad, siis §-i 49 puhul mitte. Palume kontrollida, et mõlemad eelnõud teineteist ikka toetavad ning vastavalt vajadustele viia sisse vajalikud parandused/täiendused KarS omnibus eelnõusse. Siseministeeriumi hinnangul jäävad endiselt lahendamata olukorrad, kus lastega saavad tegeleda isikud, kes on karistada saanud narkokuritegude (s.h väärteod) eest, rääkimata seksuaalse väärkohtlemise või üldise väärkohtlemise toimepanijatest. Ka lastekaitsetöötajana, s.h sotsiaaltöötajana ei saaks töötada isikud, kes on teatud liiki süütegusid toime pannud, sest on ka töötajad, kes ise tarvitavad keelatud aineid, rääkimata nende käitlemisest. See, et nad ei ole veel kriminaalkorras vastutusele võetud seletuskirjas näitena toodud tegude eest, annab neile tegelikult võimaluse edasi töötamiseks, aga ka muudeks ebaseaduslikeks tegevusteks. Eelnõu seletuskirjas lk 8 on kirjutatud: „Lisaks on praegu tegutsemiskeelu rakendamine piiratud üksnes kuritegudega, kuid ka paljud väärteod on sedavõrd tõsised, et isikul, kes neid on toime pannud, võib olla kohane selles valdkonnas tegevus mingiks ajaks keelata.“ Juhime tähelepanu, et arvestada saab ainult nende väärtegudega, mis on karistusregistris. Osadel	sätestatud automaatse piirangu alla. Seoses menetluse lõpetamisega märgime, et tegemist on kaalutlusotsusega, mida rakendatakse eelkõige juhtudel, mil karistamist ei peeta teo vähese tõsiduse tõttu vajalikuks. Samuti märgime, et eelnõuga astutakse juba suur samm, kui võimaldatakse isikutel teatud valdkondades tegutsemist piirata ka väärtegude puhul. Lisaks karistusregistri kontrolli võimalustele aitavad piirangutest kinnipidamist tagada kohtulahendite avalikkus ja ka karistuse kandmisest kõrvalehoidumise karistatavus. Karistuse kandmisest kõrvalehoidumine on karistatav KarS § 329 lg 1 järgi. Kuigi tegemist on erisubjekti nõudva koosseisuga, võib juhtudel, kus tööandja võtab kehtiva tegutsemiskeelu saanud isiku siiski vastavale ametikohale tööle või võimaldab tal keelatud tegevusalal tegutseda, võib tööandja vastutus siiski kõne alla tulla KarS § 24 lg 2 alusel.
--	---

juhtudel lõpetatakse menetlus väärteomenetluse seadustiku § 30 alusel ehk kohaldades mõjutusvahendeid. Selliste rikkumiste korral karistusregistris info puudub. Samal leheküljel on kirja pandud: „<i>Näiteks tulirelvade müügiga tegelemiseks on vajalik tegevusluba, mille saab relvaseaduses sätestatud väärteo või relvadega seotud kuriteo toimepanemise korral tühistada.</i>“ Täpsustamist vajab, kas sellisel juhul isikuks punktis 1 võib olla ka juriidiline isik. Kui tuuakse selline näide, siis see räägib pigem juriidilise isiku tegelemisest. Palume seletuskirjas täpsustada leheküljel 9 esitatud selgitust, mille kohaselt „neljandaks sätestatakse eraldi alus tegutsemiskeelu kohaldamiseks: kui lisakaristus on põhjendatud laste, eakate, puudega või hooldust vajavate inimeste kaitseks“. Eelkõige vajab täiendavat selgitamist, millistes olukordades võiks nimetatud alusel tegutsemiskeeldu kohaldada ning milline oleks selle praktiline ulatus. Näiteks tekib küsimus, kas kõnealune alus võimaldaks kohaldada tegutsemiskeeldu isikule, kes on müüjana töötades müünud alkoholi alaealisele, keelates tal edaspidi töötada müüjana või muul sarnasel ametikohal. Samuti palume selgitada, kuidas tagatakse teabe jõudmine võimalike tööandjateni ning milliste mehhanismide kaudu on tööandjal võimalik kontrollida, kas isiku suhtes on selline tegutsemiskeeld kohaldatud. Täiendavalt vajab selgitamist, millised õiguslikud tagajärjed kaasnevad olukorras, kus tööandja võtab kehtiva tegutsemiskeelu saanud isiku siiski vastavale ametikohale tööle või võimaldab tal keelatud tegevusalal tegutseda. Arvestades, et tegutsemiskeelu tõhusus sõltub suurel määral selle rakendamise ja kontrollimise praktilistest võimalustest, peame vajalikuks nende küsimuste käsitlemist seletuskirjas.	
---	--

4.	KarS § 52² – loomapidamise keeld. Siseministerium toetab eesmärki võimaldada tõhusamalt reageerida olukordadele, kus vastutustundetu loomapidamine seab ohtu inimeste elu, tervise või vara. Samas ei toeta Siseministerium loomapidamise keelu kohaldamise õiguse andmist kohtuvälisele menetlejale kavandatud kujul. Loomapidamise keeld kujutab endast sisuliselt olulist põhiõiguste riivet, mis võib mõjutada nii isiku omandiõigust kui ka ettevõtlusvabadust. Eelkõige puudutab see juhtumeid, kus loomapidamine on seotud majandustegevusega, näiteks põllumajanduse või loomakasvatusega. Sellise sisuga piirangu määramine on oma olemuselt võrreldav muude oluliste lisakaristustega, mille kohaldamine on tavapäraselt kohtu pädevuses. Kui kohtuvälisele menetlejale siiski selline pädevus antakse, tuleks täpsustada otsuse tegemise materiaalsoigustlike aluseid ning töötada välja ühtset menetluspraktikat toetavad juhised. Samuti tuleb hinnata täiendavat mõju Politsei- ja Piirivalveameti (edaspidi <i>PPA</i>) ning kohalike omavalitsuste töökoormusele. Lisaks vajab täpsustamist mõiste „<i>oht teise inimese elule, tervisele või varale</i>“. Liialt üldsõnaline sõnastus võib kaasa tuua olukorra, kus keelu kohaldamise alusena käsitatakse ka üksikuid või vähese raskusastmega rikkumisi, mis ei õigusta sedavõrd intensiivset sekkumist isiku õigustesse.	Arvestatud osaliselt, seletuskirja täpsustatud. Ühtlasi märgime, et isegi kui loomapidamise keelu määrab kohtuvälise menetleja, on menetlusalusel isikul võimalik oma õigusi (ikkagi) kohtus kaitsta läbi väärteo otsuse vaidlustamise. VTMS-i vastavaid sätteid muudetud. On tõenäoline, et muudatustega kaasneb vajadus (mõnede) menetlusasutuste koolitamiseks ja/või ühtset menetluspraktikat toetavate juhiste väljatöötamiseks.
5.	KarS § 58 täiendamine perevägivalla kui raskendava asjaolu osas. Siseministerium tervitab püüdlusi muuta KarS sõnastust nii, et see oleks kooskõlas Istanbuli konventsiooni ning naistevastase vägivalla ja perevägivalla tõkestamise direktiivi perevägivalla mõistega. Naistevastase vägivalla ja perevägivalla tõkestamise direktiiv toob välja, et perevägivald on kõik füüsilist, seksuaalset, psühholoogilist või majanduslikku laadi vägivallateod, mis pannakse toime perekonnas või leibkonnas, olenemata bioloogilistest või juriidilistest peresidemetest, või endiste või praeguste abikaasade või partnerite vahel olenemata sellest, kas süüteo toimepanija elab või on elanud ohvriga samas elukohas. Eesti ratifitseeris Istanbuli konventsiooni 2017. aastal ning õigusloome vaatest tähendab see seda, et Eesti peab kujundama ja ajakohastama oma seadusi nii, et need ennetaksid vägivalda, kaitseksid ohvrid ning võimaldaksid vägivallajuhtumite tõhusat menetlemist ja karistamist. Sellest tulenevalt leiame, et mõiste „elukaaslane“ valik ei ole siiski piisav täiendus	Arvestatud, eelnõu sõnastust muudetud (paarisuhtepartner).

	perevägivalda kontekstis. Siseministeerium teeb ettepanku asendada mõiste „elukaaaslane“ mõistega „partner“ või „paarisuhtepartner“, viimase puhul on tegemist mõistega, mida juba täna kasutatakse ka kuritegevuse statistika väljaannetes.	
6.	KarS § 58 punkt 14 – süüteo eksponeerimine. Siseministeerium toetab eesmärki käsitada raskendava asjaoluna olukordi, kus süütegu jäädvustatakse või levitatakse viisil, mis põhjustab kannatanule täiendavat alandust, hirmu või kahju. Samas vajab täpsustamist mõiste „eksponeerimine“. Ebaselgeks jääb, kas selle all peetakse silmas üksnes süüteo avalikku levitamist näiteks sotsiaalmeedias või veebikeskkondades või hõlmab see ka video või pildi näitamist piiratud isikute ringile. Näiteks võib olla oluline vahe olukorral, kus vägivallateost tehtud video avaldatakse avalikult internetis, ning olukorral, kus sama videot näidatakse vaid väikesele sõpruskonnale. Õigusselguse tagamiseks tuleks mõiste sisu täpsemalt avada kas seaduses või seletuskirjas.	Arvestatud, seletuskirja täiendatud.
7.	KarS § 120 – ähvardamise koosseisu laiendamine. Siseministeerium toetab ähvardamise koosseisu laiendamise eesmärki, kuna see võimaldab tõhusamalt reageerida raskete vägivalla- ja seksuaalkuritegudega seotud ähvardustele ning tugevdab kannatanute kaitset. Samas peame vajalikuks põhjalikumalt hinnata kavandatava muudatuse mõju menetluspraktikale ning õiguskaitseasutuste töökoormusele. Võrreldes kehtiva regulatsiooniga võib muudatus kaasa tuua registreeritavate kuriteoteadete arvu kasvu, eelkõige interneti ja sotsiaalmeedia vahendusel toime pandud ähvarduste puhul. Praktikas edastatakse selliseid ähvardusi sageli anonüümsete kasutajakontode, sõnumirakenduste või erinevate veebiplatvormide kaudu, mistõttu võib toimepanija tuvastamine ning tõendite kogumine osutuda ajamahukaks ja ressursimahukaks. Seetõttu on oluline hinnata, millist täiendavat koormust võib muudatus kaasa tuua Politsei- ja Piirivalveametile ning prokuratuurile. Täiendavalt vajab selgitamist eelnõus kasutatav mõiste „oluline“ seoses varalise kahju tekitamisega ähvardamisega. Praktikas võib tekkida küsimus, milliste kriteeriumide alusel hinnatakse ähvarduse objektiks oleva vara olulisust kannatanu jaoks. Näiteks võib tõusetuda küsimus, kas kuriteona peaks olema	Arvestatud, seletuskirja täiendatud. Samas on ka seletuskirjas selgitatud, et õiguskaitseasutuste täpne töökoormuse kasv ei ole üheselt prognoositav, kuna sõltub esmajoonel esitatud kaebuste arvust ja edasisest menetluse käigust, milles on suur roll menetlejate otsustel ja võimalustel.

	käsitatav olukord, kus isikut ähvardatakse tema jaoks emotsionaalse väärtusega eseme hävitamise või kahjustamisega. Sellisel juhul võib kannatanule tekkida vajadus põhjendada vara erilist tähendust ning menetlejal kohustus koguda tõendeid selle kohta, et toimepanija oli vara olulisusest teadlik või vähemalt pidi seda mõistma. Lisaks tuleb ähvardamise koosseisu puhul alati hinnata, kas ähvardus oli selline, et kannatanul oli objektiivselt põhjendatud alus karta selle täideviimist. Samuti tekib küsimus, kas kõnealuste tegude kriminaliseerimine kuriteona on alati põhjendatud või võiks teatud juhtudel olla kohasem käsitada selliseid rikkumisi väärtegudena. Eelnõu seletuskirjast ei nähtu piisavalt selgelt, millistel kaalutlustel on valitud just kuriteokoosseisu laiendamise lahendus. Täiendavat selgitamist vajab ka olukord, kus ähvarduse tegija viib oma ähvarduse viivitamata täide. Näiteks juhul, kui isik ähvardab kustutada teise isiku andmed või digitaalse sisu ning seejärel teeb seda kohe. Sellisel juhul jääb ebaselgeks, kas vastutus saabub üksnes põhiõigusrikkumise eest või on põhjendatud ka ähvardamise koosseisu kohaldamine. Ka selle küsimuse käsitlemine seletuskirjas aitaks tagada regulatsiooni parema mõistetavuse ja ühtlasema kohaldamise. Eeltoodust tulenevalt palub Siseministerium täiendada mõjuanalüüsi ning hinnata põhjalikumalt kavandatava muudatuse mõju PPA ning prokuratuuri töökoormusele, samuti selgitada täpsemalt koosseisutunnuste sisustamist ja nende praktilist rakendamist.	
8.	KarS § 121 muutmine. Siseministerium saab toetada paragrahvi pealkirja muutmist ning eesmärgi tugevdada vägivallakuritegude vastast võitlust ja võimaldada kohtul senisest paremini diferentseerida karistust vastavalt toimepandud teo raskusele. Samas juhime tähelepanu, et tänane kehtiv § 121 lõige 1 sätestab: <i>(1) Teise inimese tervise kahjustamise eest, samuti valu tekitava kehalise väärkohtlemise eest – karistatakse rahalise karistuse või kuni üheaastase vangistusega.</i> Lõiget 1 sisu osas eelnõu järgi muuta ei plaanita. Eelnõu punkti 8 kohaselt tõstetakse üksnes karistuse määra ühelt aastalt kolmele. Kui soovitakse eraldi välja tuua, et tervise kahjustamine võib olla nii kehaline kui ka vaimne, siis tuleks see sätestada ka lõike 1 tekstis. Samas näiteks § 120 muudatuses (lg 1 p 2) vastavat eristust ei tehta – kas tõlgendamisel ei teki küsimusi?	Arvestatud osaliselt. KarS § 58 p 4 täiendatud. Samuti täiendatud seletuskirja. Eelnõust välja jäetud KarS § 121 pealkirja muutmine ning KarS § 121 lg 1 karistuse ülemmääraks märgitud kuni kaheaastane vangistus.

	Mõistetav on ka soov rõhutada nii füüsilise kui vaimse tervise kahjustamise tõsidust ning anda ühiskonnale selge sõnum vägivalla lubamatusest. Viimase aja kohtupraktika on murettekitavalt kitsas lähisuhte tõlgendamisel ning on vastuolus Istanbuli konventsiooni ning naistevastase vägivalla ja perevägivalla tõkestamise direktiivi perevägivalla mõistega. Peame oluliseks täiendada antud paragrahvi sarnaselt meie ettepanekule KarS § 58 osas, ehk mõiste „elukaaslane“ asemel kasutada väljendit „partner“ või „paarisuhtepartner“, mis vastab paremini nii Istanbuli konventsiooni kui ka naistevastase vägivalla ja perevägivalla tõkestamise direktiivi mõttele ja sõnastusele. Säärane mõistekasutus oleks kooskõlas ka lähisuhtevägivalla juhtrühma¹ 26.03 protokollitud otsusega, kus juhtrühm toetab põhimõtet, et perevägivalla määratlemisel tuleb lähtuda ohvriabi seaduse § 4 lõikes 5 sätestatud definitsioonist, mis omakorda tugineb Istanbuli konventsioonile. Mis puudutab kehalise väärkohtlemise sanktsiooni ülemmäära tõstmist, siis palume täiendavalt analüüsida sanktsiooni ülemmäära tõstmise mõju kriminaalmenetlusele ja õiguskaitseasutuste töökorraldusele. Karistusmäärad ei mõjuta üksnes karistuse raskust, vaid omavad laiemat tähendust kogu kriminaalõiguslikus süsteemis. Karistuse ülemmäärast sõltuvad mitmete menetlusõiguslike meetmete kohaldamise eeldused, sealhulgas teatud juhtudel tõkendite, menetlustoimingute ning muude kriminaalmenetluse tagamise vahendite kasutamise võimalused. Samuti võib muudatus mõjutada süütegude menetlemise prioriteete, menetluspraktikat ning menetlustele kuluvat ressursi. Arvestades, et KarS § 121 on üks sagedamini registreeritavaid vägivallakuritegusid, võib sanktsiooni ülemmäära kolmekordistamine mõjutada märkimisväärset hulka menetlusi. Seetõttu peame vajalikuks, et seletuskirjas analüüsitaks põhjalikumalt, millised menetlusõiguslikud tagajärjed muudatusega kaasnevad, kas muudatus võib mõjutada õiguskaitseasutuste töökoormust ning kas vastavad mõjud on mõjuanalüüsis piisavalt kajastatud. Samuti palume seletuskirjas täiendavalt põhjendada, miks on valitud just kolmeaastane vangistuse ülemmäär ning milliste probleemide lahendamiseks ei ole kehtiv kuni üheaastane vangistus osutunud piisavaks.	
--	---	--

¹ Lähisuhtevägivalla ennetamise kokkulepe, <https://www.justdigi.ee/uudised/neli-ministrit-allkirjastasid-lahisuhtevagivalla-ennetamise-kokkuleppe-koos-uue>

	Seletuskirjast võiks nähtuda, kas praktikas on esinenud juhtumeid, kus kohus on pidanud kehalise väärkohtlemise eest ette nähtud karistusraami ebapiisavaks ning millises ulatuses võimaldab kavandatav muudatus paremini saavutada karistuse eesmäärke.	
9.	KarS § 124¹ – hooldaja kohustuse rikkumine. Siseministeerium toetab eesmärki tugevdada abi vajavate ja haavatavate inimeste kaitset olukordades, kus nende eest hoolitsemiseks kohustatud isik jätab oma kohustused täitmata. Samas sisaldab kavandatav koosseis mitmeid määratlemata õigusmõisteid, mille sisustamine võib praktikas osutuda keeruliseks. Eelkõige vajavad täpsustamist mõisted „vajalik abi“, „inimväärlikust alandav kohtlemine“ ja „hooldamise kohustus“. Praktikas võib tekkida küsimus, kas karistusõiguslik vastutus saab põhineda üksnes perekondlikul suhtel või peab hooldamiskohustus tulenema konkreetsest seadusest, kohtulahendist või lepingust. Samuti vajab selgitamist, kuidas eristada karistusõiguslikult karistatavat käitumist tavapärasest hooletusest, hooldusteenuse kvaliteediprobleemidest või olukordadest, kus abi osutamata jätmine tuleneb objektiivsetest võimaluste puudumisest. Õigusselguse tagamiseks palume neid küsimusi seletuskirjas täiendavalt avada. Eelnõuga kavandatakse järmine sõnastus: „(1) Teadvalt ja korduvalt isikule, kes haiguse, puude, vanuse või muu põhjuse tõttu on abitus seisundis või vajab hooldamist ja kelle suhtes toimepanijal lasub hooldamise kohustus, vajaliku abi, ravimite või ravi andmata jätmise või ravi väärkasutamise, samuti tema inimväärlikust alandava kohtlemise eest – karistatakse rahalise karistuse või kuni üheaastase vangistusega.“ Siseministeeriumi hinnangul vajavad täiendavat selgitamist mõisted „ravi andmata jätmine“ ja „ravi väärkasutamine“ olukorras, kus teo toimepanijaks on hooldamiskohustusega isik, kellel puudub tervishoiualane pädevus. Eelnõu sõnastusest võib jääda mulje, et hooldamiskohustusega isikul lasub kohustus ise ravi osutada või selle üle otsustada. Samas selgitatakse seletuskirjas koosseisu sisustamisel pigem olukordi, kus hooldaja jätab abivajava isiku arsti juurde viimata, takistab talle vajaliku ravi saamist või katkestab juba määratud ravi. Sellistel juhtudel ei ole sisuliselt tegemist ravi andmata jätmisega kitsas tähenduses, vaid vajaliku ravi tagamata jätmisega või ravi kättesaadavuse takistamisega. Seetõttu palume hinnata,	Arvestatud osaliselt. Seletuskirjas on esitatud näitlik loetelu tegevustest, mis võiks vastata koosseisu kirjeldatud teoalternatiividele. Koosseisu täpsustamiseks viidud sättesse sisse subsidiaarsusklausel, mille kohaselt tuleb KarS § 124¹ kohaldamisele juhul, kui puudub KarS §-s 171 sätestatud koosseis, mis reguleerib eelkõige perekonnaõiguslikku hooldust. Kuigi antud koosseisu peamine siht on reguleerida hoolekandeesutustes aset leidvaid intsidente, kus hooldamise kohustus tuleneb eelkõige muust eriseadusest (st mitte PKS) või lepingust, täidab kõnealune koosseis ka nõ “kinnipüüdva koosseisu” rolli KarS § 171 suhtes (nt lapsele määratud eestkostja tegevuse kriminaliseerimiseks).

	kas normi sõnastus kajastab piisavalt täpselt seadusandja eesmärki. Samuti vajab selgitamist mõiste „ravi väärkasutamine“. Seletuskirjas tuuakse näitena põhjendamatult suurte rahustidooside manustamine. Sellise käitumise puhul näib siiski olevat tegemist eelkõige ravimi väärkasutamisega, mitte ravi väärkasutamisega laiemas tähenduses. Hooldamiskohustusega isiku puhul võib olla täpsem rääkida arsti määratud ravi nõuete eiramisest, raviskeemi rikkumisest või ravimite mittenõuetekohasest manustamisest. Palume seletuskirjas täpsemalt avada, milliseid tegusid on mõistetega „ravi andmata jätmine“ ja „ravi väärkasutamine“ silmas peetud, ning hinnata, kas kasutatud terminoloogia on kooskõlas hooldamiskohustusega isikule reaalselt pandavate kohustuste ja tema pädevusega.	
10.	KarS § 153¹ – seksuaalse ahistamine täiendamine. Siseministeerium toetab eesmärki kriminaliseerida teisele isikule tema tahte vastaselt seksuaalse sisuga visuaalse materjali (nt suguelundeid kujutava pildi või video) edastamine juhtudel, mil selline tegu oluliselt häirib kannatanut. Samuti mõistame selle täienduse vajadust tulenevalt Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivist (EL) 2024/1385. Eelnõu jäärgi soovitakse täiendada KarS § 153¹ lõikega 1¹ järgmises sõnastuses: „(1¹) Teadvalt teisele isikule teda oluliselt häiriva seksuaalse sisuga visuaalse materjali edastamise eest tema tahte vastaselt, – karistatakse rahatrahviga kuni 300 trahviühikut või arestiga.“ Kehtiv KarS § 153¹ lõige 1 toob välja, et „(1) Teise inimese tahte vastase ja tema inimväärikust alandava eesmärgi või tagajärjega tema suhtes toime pandud kehalise seksuaalse iseloomuga tahtliku tegevuse eest – karistatakse rahatrahviga kuni 300 trahviühikut või arestiga.“ Sisuliselt tekitatakse lõikega 1¹ lõike 1 kõrvale täiendav koosseis, mis ei lähe KarS-i loogikaga kokku. Palume seda aspekti täiendavalt hinnata ning eelnõus teha vastavad täiendused/parandused.	Arvestatud. Eelnõu muudetud.
11.	Loomakaitseseaduse muutmise. Eelnõuga soovitakse tunnistada loomakaitseseaduse (edaspidi LoKS) § 66¹¹ lõike 2 punkt 3 kehtetuks. Seletuskirja lk 34 selgitatakse: „Loomakaitseseaduse (LoKS) § 66¹¹ lg 2 p 3 tunnistatakse kehtetuks. Kehtiva LoKS § 66¹¹ lg 2 p 3 sätestab, et kui väärteoasjas on vaja otsustada loomapidamise õiguse äravõtmine, arutab väärteoasja	Arvestatud, eelnõu muudetud.

	<i>kohus. Kuna käesoleva eelnõu § 1 p-ga 3 laieneb loomapidamiskeelu kohaldamise pädevus ka kohtuvälisele menetlejale, puudub edaspidi vajadus LoKS § 66¹¹ lg 2 p 3 järel.</i>“ Kehtiv LoKS § 66¹¹ lõike 2 punkt 3 sätestab, et LoKS §-des 66¹–66¹⁰ sätestatud väärtegade kohtuväline menetleja on PPA. Siseministeeriumi hinnangul peaks eelnõus soovitud eesmärgi täitmiseks hoopis kehtetuks tunnistama LoKS § 66¹¹ lõike 3, mis sätestab, et LoKS § 66² sätestatud väärtegu arutab kohus, kui vääртеoasja arutades on vaja otsustada loomapidamise õiguse äravõtmine.	
Sotsiaalministeerium		
1.	Eelnõu § 1 p 2 (KarS § 49 muutmine): toetame KarS § 49 täiendamist võimalusega kohaldada lapse kaitseks tegutsemis- või töötamiskeeldu. Palume seletuskirjas täpsustada kavandatava regulatsiooni suhet lastekaitseaduse (LasteKS) §-s 20 sätestatud lastega töötamise piirangutega. Selguse huvides oleks vajalik avada, kuidas erinevad piirangud omavahel suhestuvad ning milline on nende kohaldamine olukordades, kus sama isiku suhtes võivad olla asjakohased nii KarS § 49 alusel kohaldatav tegutsemiskeeld kui ka LasteKS § 20 alusel lastega töötamise piirangud. Seletuskirjas toodud selgitused aitavad viidatud regulatsioonide rakendajatel kujundada ühetaolise praktika.	Arvestatud, seletuskirja täiendatud.
2.	Eelnõu § 1 p 5 (KarS § 58 täiendamine perevägivalla kui raskendava asjaolu osas): eelnõuga lisatakse KarS § 58 punkti 4 „elukaaslane“ eesmärgiga hõlmata Istanbuli konventsiooni ning naistevastase vägivalla ja perevägivalla tõkestamise direktiivi perevägivalla mõistesse haaratud inimesi. Istanbuli konventsiooni järgi tuleb perevägivallana käsitada ka vägivalda endise või praeguse partneri, samuti eksabikaasa poolt. Nii Istanbuli konventsioon kui naistevastase vägivalla ja perevägivalla tõkestamise direktiiv rõhutavad, et perevägivalla puhul ei ole oluline, kas endised või praegused parterid või pereliikmed elavad koos, on elanud koos või pole seda teinud – oluline on inimestevaheline suhe, mis mõjutab inimesi veel pikalt ka peale suhte lõppu, eriti juhul, kui inimestel on ühised lapsed. Leiame, et mõiste „elukaaslane“ valik ei ole parim lahendus, kuna see ei anna edasi eespoolkirjeldatud mõtet, vaid viitab siiski liialt kooselamise asjaolule. Sellest tulenevalt leiame, et KarS § 58 punkti 4 tuleks	Arvestatud, eelnõu muudetud (paarisuhtepartner).

	täiendada mõiste „elukaaslane“ asemel mõistega „partner“ või „paarisuhtepartner“. „Paarisuhtepartner“ on ka väljend, mida olete kasutanud oma kuritegevuse statistika väljaannetes. See on ka väljend, mida kasutatakse mainitud direktiivi ja konventsiooni originaalkeeles („partner“).	
3.	Eelnõu § 1 p-d 8–11 (KarS § 121 muutmine): Toetame paragrahvi pealkirja muutmist. On äärmiselt vajalik kaitsta kannatanute vaimset tervist ja mitte ainult koos füüsilise tervise kahjustamise ärahoidmisega, vaid tuues vaimse tervise kui õigushüve rohkem nähtavale. Samuti on oluline tagada kooskõla rahvusvaheliste konventsioonidega, millega Eesti on ühinenud ja mille nõudeid me ei täida, kuna pole siiani vaimse tervise kahjustamist ja vaimset vägivalda karistatavaks teinud. Kehtiva seaduse tõlgendamise puhul esitatavad väited sellele, et vaimne vägivald juba on karistatav, ei ole mõjusad ega usutavad. Ühiskonna turvatunde parandamiseks ja vaimse tervise füüsilisega võrdväärselt oluliseks pidamise tõestamiseks on kõnealune muudatus väga vajalik. Samuti toetame § 121 karistuse ülemmäära tõstmist. Nõustume, et kvalifitseeritav tegu võib olla sedavõrd julm ja intensiivne, et väärib karmimat karistust ja laiemat sanktsiooniraami, isegi kui ohvri vigastused paranevad kiiremini kui neli nädalat.	Arvestatud osaliselt. KarS § 121 lg 1 ülemmäär tõstetakse kahele aastale. Samas on eelnõus loobutud KarS § 121 pealkirja muutmisest, kuna muudatus ei annaks soovitud eesmärki. Koosseis võimaldab isikuid vastutusele võtta ka vaimse tervise kahjustamise eest, kuid praktika näitab, et peamised põhjused vaimse tervise kahjustamise juhtumite puudumisest on seotud tõendamisraskustega, kuna pole üheselt võimalik väita, et mingi vaimse tervise kahjustuse on tekitanud just konkreetne isik konkreetse teoga. Seda ei muudaks ka koosseisu pealkirja muutmine.
4.	Toetame ka muutust, mis puudutab perevägivalda defineerimist. Oleme olnud väga murelikud kohtupraktikas kujunenud kitsa ja päriselu reaalsust, aga ka Istanbuli konventsiooni ning naistevastase vägivalda ja perevägivalda tõkestamise direktiivi eirava lähisuhte kitsa tõlgenduse pärast, mille kohaselt peetakse nõutavaks tegelikku ühiselulist, sotsiaalset või emotsionaalset sidet. Muudatusega asendatakse senine sõnastus „lähi- või sõltuvussuhtes“ sõnastusega: „perekonnas või kooselus, praeguste või endiste abikaasade, elukaaslaste või teiste perekonnaliikmete vahel“. On kohatu eeldada, et lähisuhe või emotsionaalne seotus katkeb abielulahutuse jõustumise või lahku kolimisega. Lahkumineku periood on sageli kõige ohtlikum aeg ohvri jaoks. Kontroll ja ähvardused ning manipulatsioon jätkuvad, eriti kui paaril on ühised lapsed. See on tavapärane situatsioon nii maailmas tehtud uuringute kui Eesti enda kuritegevuse statistika	Teadmiseks võetud, arvestatud osaliselt. Oleme nõus, et perevägivalda käsitlese alt ei tohiks inimesed välja jääda formaalse suhtestaatuse määratluse tõttu. Teisalt oleks eelnõu praeguse sõnastuse pinnalt tekkinud oht ülekriminaliseerimiseks, kuivõrd sõnastus ei sätesta ajalisi ega olemuslikke piiranguid omavahelise suhte iseloomule ning tekkida võinuks lubamatud olukorrad, kus kvalifitseeritud koosseisuga oleks hõlmatud olukorrad, mis seda ei vääri (kas või endine

järgi. Ahistava jälitamise toimepanijad on 2/3 juhtudest just endine elukaaslane. Femitsiidid leiavad aset, kuna mehed ei suuda leppida lahkuminekuga ning osutavad oma eksnaistele jätkuvat survet.¹ Lahutusejärgne tagakiusamine ja vaimne vägivald on väga levinud, oht ohvrile säilib sageli ka peale lahkuminekut. Eesti praktika kinnitab, et lahkuminekut tuleb eriti hoolikalt jälgida ja sel perioodil ohvrit toetada, vältimaks surmaga lõppevaid intsidente. Seega KarS §-i 121 täiendamine, nagu ka KarS § 58 täiendamine perevägivalla kui raskendava asjaolu täpsustamiseks, on väga olulised perevägivalla mõjusaks tõkestamiseks, probleemile selge reageerimise sõnastamiseks ja lisaks ka preventiivseks meetmeks. Sarnaselt KarS § 58 kommentaarile näeme ka siin vajadust väljendi „elukaaslane“ asemel kasutada väljendit „partner“ või „paarisuhtepartner“, mis vastab paremini nii Istanbuli konventsiooni kui naistevastase vägivalla ja perevägivalla tõkestamise direktiivi mõttele ja sõnastusele. Meie suurim mure on seotud asjaoluga, et eelnõu ei defineeri selgesõnaliselt perevägivalda. Tegime eelnõu väljatöötamiskavatsusele tagasisidet andes ettepaneku võtta ka Eesti karistusõiguses kasutusele termin „perevägivald“ – rahvusvahelistes instrumentides kasutusel oleva „domestic violence“ eestikeelne vaste. Kehtivas ohvriabi seaduses on seda juba tehtud. Ühes käesoleva eelnõu tööversioonis oli vastav kuriteokoosseis olemas ning lootsime seda ka kooskõlastusele saadetud eelnõu versioonis näha. Lähisuhtevägivalla ekspertrühmas, aga ka juhtrühmas, st SOM, SiM, HTM, PPA, SKA, prokuratuuri, Perearstide seltsi ja kohtu esindaja juuresolekul, olete korduvalt kinnitanud plaani perevägivalla mõiste KarS-s kasutusele võtta, kuid kooskõlastamisele saadetud eelnõus see puudub. Oleme mures, et jätkuvalt jääb perevägivald karistusõiguses vajaliku tähelepanu ja definitsioonita, millest tulenevalt jätkuvad ka menetluslikud ja kohtuotsustega seotud probleemid, sest puudub ühine arusaam, mida perevägivald tähendab. Probleem on ka statistika kogumisega – siiani korjavad JDM analüütikud vastavat infot nõ käsitsi erinevate kuritegude menetlusedokumente analüüsides. Naistevastase vägivalla ja perevägivalla tõkestamise direktiiv eeldab, et esitame regulaarselt andmeid perevägivalla kuritegude kohta. Naistevastase vägivalla ja perevägivalla tõkestamise direktiiv defineerib perevägivalla järgmiselt: selleks on kõik füüsilist, seksuaalset, psühholoogilist või majanduslikku laadi vägivallateod, mis pannakse toime perekonnas või leibkonnas, olenemata bioloogilistest või juriidilistest	elukaaslane, kellega pole suheldud 50 aastat). Sel põhjusel oleme praegusel ajahetkel pakutud sõnastusest loobunud. Alternatiivse lahendusena võiks kaaluda kohtunike koolitamist lähisuhtevägivalla teemal, mh rõhuasetusega sellel, et lähisuhtevägivalla ilmingud jätkuvad ka pärast suhte lõppu. KarS § 58 punkti 4 täiendatud. Perevägivalla definitsiooni kohta märgime, et selle sätestamine karistusseadustikus on problemaatiline, kuna direktiivi määratlus koondab mitmeid väga erineva iseloomuga süütegusid.
---	--

	peresidemetest, või endiste või praeguste abikaasade või partnerite vahel olenemata sellest, kas süüteo toimepanija elab või on elanud ohvriga samas elukohas. Palume sõnastada perevägivalla kuriteokooesise KarS-s. Sellega tuleks riik osaliselt vastu ka mitmete kodanikuühenduste soovile luua eraldi perevägivalla seadus, nagu on mitmetes teistes riikides.	
5.	Eelnõu kohta koostatud väljatöötamiskavatsusele tagasisidet andes tegime ettepaneku kaaluda kontrolliva käitumise/sundiva kontrolli kriminaliseerimist. Sundiva kontrolli kasutamine kellegi hirmutamiseks, ähvardamiseks või isoleerimiseks võib tõsiselt mõjutada ohvri vaimset ja füüsilist tervist, suhteid, suutlikkust osaleda tööelus jm. See tekitab inimeses lõksus oleku, jõuetuse ja üksinduse tunnet. Mitmed riigid on sundiva kontrolli juba karistatavaks teinud, kuna on leitud, et see on üks perevägivalla puhul rakendatavaid ohvri kontrollimise vahendeid. Palume kaaluda, kas oleks mõistlik luua selline kuriteokooesise selle nii ranga mõjuga mõjutusvahendi karistatavaks tegemiseks.	Mittearvestatud. Eraldi viidatud koosseisu loomine pole põhjendatud, kuna kirjeldatud teoalternatiivid võivad sõltuvalt asjaoludest langeda KarS §-s 157 ³ jt olemasolevates koosseisudes (ka nt KarS § 121) kirjeldatud alla. Samuti on sellise teokirjelduse puhul prognoositavad olulised probleemid määratletuse põhimõttega.
Riigikohus		
1.	Eelnõu § 1 p 1: Vastutus tahtlikult tekitatud süüvõimetuse korral Luuakse uus KarS § 36 ¹ , mille järgi pole süü välistatud, kui isik on end tahtlikult viinud süüdimatusseisundisse. Kohus võib sellisel juhul kohaldada §-i 60 või vabastada karistusest, kui toimepandud teol on lõpuleviidud süüteo tunnused, kuid isik on teinud kõik endast oleneva, et süüteo toimepanemist ära hoida. Muudatus ei ole seletuskirjas esitatud põhjendusi arvestades läbimõeldud ja põhjalikult analüüsitud. Esmalt on sätte teine lause segane, s.o ei saa aru, mida on silmas peetud ja kuidas hinnata seda, kas süüdimatu on teinud kõik endast oleneva, et süüteo toimepanemist ära hoida, kui ta samal ajal on enda süüdimatuse tahtlikult põhjustanud. Seletuskirjas toodud näide endale politsei või kiirabi kutsumisest pole piisav. Teiseks kasutatakse normis sõnastust tahtlikult, seletuskirjas räägitakse aga läbivalt teadlikult ja tahtlikult süüdimatuse põhjustamisest. Mida on viimasel juhul silmas peetud, pole selge ning miks ja kuidas eristub see KarS §-st 36, mille puhul piisab ettevaatamatusest. Seletuskirjas on toodud näitena vajalike ravimite teadlik ja tahtlik võtmata jätmine või alkoholi tarvitamine (koosmõjus ravimitega). Esimesel juhul (ravimite võtmata jätmine) poleks ilmselt tulevikus suure osa praeguste	Arvestatud osaliselt. Sättest eemaldatud süüteo toimepanemise ärahoidmist puudutav osa ja seletuskirja muudetud. Selgitame siinjuures aga, et muudatuse rõhuasetus on esmalt asjaolul, et tegu, millega end süüdimatusseisundisse viidi, oli tahtlik ning teiseks sellel, et toime pandi kuritegu. Nagu seletuskirjas on selgitatud, puuduvad seaduses hetkel hoovad, mis võimaldaks taolistel juhtudel õiguslikult reageerida ning vaja on leida lahendus, eriti kui taoline teguviis võib korduda.

	sundravialuste süü välistatud, kuna väga paljud neist on sundravile sattunud just juba aastaid tagasi diagnoositud häire raviks vajalike ravimite võtmata jätmise ja seeläbi haiguse ägenemise tõttu. Tekib küsimus, mis on selle muudatuse karistuspoliitiline eesmärk, kui tulemuseks on, et raske psüühikahäirega ohtlikke inimesi ei saadeta enam ravile, vaid neile võib paljudel juhtudel osaks saada vaid lühiajaline tingimuslik vangistus, mis ei aita kaasa nende tervises seisundi stabiliseerumisele ega taga ühiskonna turvatunnet. Erinevalt seletuskirjast KarS § 36¹ ei räägi ajutisest psüühikahäirest. Seetõttu ei saa sedavõrd laia mõjuga muudatust koosmõjus seletuskirjas toodud näidetega lugeda põhjendatuks.	
2.	Eelnõu § 1 p 3: Loomapidamise keeld Muudetakse KarS § 52² ja laiendatakse loomapidamiskeelu kohaldamisala: saab kohaldada loomapidamisnõuete rikkumise korral, kui sellega põhjustati surm, tervisekahjustus või kahjustati vara või põhjustati oht teise inimese elule, tervisele või varale, samuti looma suhtes lubamatu teo toimepanemise eest kuriteo korral kuni viieks aastaks ja väärteo korral kuni kolmeks aastaks. Loomapidamise keeldu võib edaspidi lisakaristusena kohaldada ka kohtuväline menetleja. Selle tõttu muudetakse ka VTMS § 73 lg 1 p 1, andes kohtuvälisele menetlejale pädevuse teha otsus loomapidamise keelu kohaldamise kohta (vt allpool eelnõu § 3). Nende muudatustega kaasnevalt vajaks ülevaatamist ka VTMS § 83, mille kohaselt arutab väärteoasja kohus muu hulgas juhul, kui on vaja otsustada loomapidamise keelu kohaldamine. Kui loomapidamise keelu määramise pädevus antakse osaliselt üle kohtuvälisele menetlejale, tuleks hinnata, kas nimetatud säte vajab muutmist või täpsustamist. Samuti tuleks minimaalselt seletuskirjas selgitada, kas loomapidamise keeldu saab kohaldada vaid üldmenetluses või võib see mingitel juhtudel olla mõistlik/vajalik meede ka lühi- või kiirmenetlus. Jaatava vastuse korral vajavad muutmist ka vastavaid menetlusliike reguleerivad VTMS-i sätted, mis kehtival kujul lisakaristust kohaldada ei võimalda. Ka vajab avamist loomapidamise keelu ja muude tegevuspiirangute, eelkõige teatud tegevusalal tegutsemise keelu omavaheline suhe. Loomapidamise keeld võib praktikas mõjutada mitte üksnes isiku hobitegevusi, vaid nt ka tema põllumajanduslikku majandustegevust. Seega pole välistatud olukorrad, kus loomapidamise keeld ja tegutsemiskeeld võivad sisuliselt kattuda või kaasa tuua osaliselt samalaadseid õiguslikke tagajärgi. Eelnõu seletuskirjast ei nähtu, kuidas nimetatud meetmed teineteisega suhestuvad,	Arvestatud, eelnõu ja seletuskirja muudetud.

	millistel juhtudel tuleks eelistada ühe või teise piirangu kohaldamist ning kas nende samaaegne kohaldamine on lubatav. Põhjendatud oleks nende küsimuste käsitlemine seletuskirjas.	
3.	Eelnõu § 1 p 5: Perevägivald kui raskendav asjaolu Muudetakse KarS § 58 p 4 selliselt, et karistust raskendav asjaolu oleks süüteo toimepanemine lisaks senisele ka endise või praeguse elukaaslase suhtes. Uue redaktsiooni järgi oleks karistust raskendav asjaolu süüteo toimepanemine endise elukaaslase ja endise pereliikme vastu (kas need pole kattuvad?), samuti praeguse elukaaslase ja süüdlasega koos elava isiku suhtes süüteo toimepanemine (kas need pole samuti kattuvad mõisted?). Kavandatavate muudatuste (vt ka eelnõu § 1 p 10) arusaadavuse ja terviklikkuse huvides vajab selgitust erinevate mõistete – perekond, kooselu, elukaaslane – sisu. Seletuskiri ei ole üheselt mõistetav, kui mh räägitakse kooselust, kus elatakse ühises majapidamises. Välistatud pole tõlgendus, et mitmekesi ühes korteris elavate tudengite vaheline vägivald on lähisuhtevägivald. Seletuskirjas antud suunis mõistlikule tõlgendusele ei asenda seaduse sõnastust ja terminoloogilist ebaselgust	Arvestatud, sõnastust muudetud selliselt, et punkti kohaldamine tuleb kõne alla perekondliku sõltuvuse korral.
4.	Eelnõu § 1 p 7: ähvardamise koosseisu laienemine Karistatavaks muutub ähvardamine vägistamisega või vägivaldse ja tahtevastase sugulise iseloomuga teo toimepanemisega, ähvardamine kannatanu kohta seksuaalse sisuga andmete ebaseadusliku avaldamisega ja ähvardamine vabadusvastase süüteo toimepanemisega. Vara hävitamisega ähvardamine seotakse lahti vara rahalisest väärtusest, edaspidi on karistatav olulise vara rikkumise või hävitamisega ähvardamine. Ähvardamise koosseisu oluline laiendamine on seadusandja õiguspoliitiline valik. Tehtavate muudatuste vajalikkus ja sisu tuleb aga hoolikalt läbi kaaluda. Esiteks ei saa väita, et vägistamisega ähvardamine ei täida kehtiva seaduse järgi üldse KarS § 120 koosseisu. KarS § 141 sisaldab ühe võimaliku koosseisutunnusena vägivalla kasutamist, mis tähendab, et vägistamisega ähvardamine võib sisaldada ka ähvardust kasutada isiku suhtes vajadusel (tervist kahjustavat) vägivalla. Üldjuhul hõlmab üldine ähvardus kannatanu (teine inimene) vägistada kõiki KarS §-s 14 nimetatud koosseisualternatiive, sh ka vägivalla kasutamist. Seega on vägistamisega ähvardamine juba praegu karistatav. Teiseks on raske ette kujutada vägistamistegu, mis ei kahjustaks tagajärjena minimaalselt kannatanu vaimset tervist, mis on juba praegu KarS § 121 toimealas. Vägistamisteo toimepanemisel on vaimne	Eelnõu sõnastust muudetud selliselt, et karistatav on igasuguse seksuaalse enesemääratlemise vastase kuriteo toimepanemisega ähvardamine. Ühtlasi on norm edaspidi selgem, sest ei nõua igakordset tõlgendamist selle kohta, kas mingi seksuaalkuritegu juba hõlmab olemuslikult vägivalla või mitte.

	tervisekahjustus pea vältimatu (kaas/kõrval)tagajärg, kui mõned ehk täiesti erakordsed üksikjuhtumid välja arvata (väär on tervise kahjustamisena pidada silmas ainuüksi KarS § 141 lg-s 2 nimetatud koosseisutunnuseid). Teisisõnu – vägistamisähvardusega kaasneb üldjuhul ka ähvardus põhjustada inimesele KarS § 121 koosseisule vastav vaimse tervise kahju.	
5.	Eelnõuga loodava KarS § 120 lg 1 p 3 alt 2 kriminaliseerib ka muu vägivaldse ja nõusolekuta sugulise iseloomuga teo toimepanemise. Sidesõna ja kasutamine tähendab, et silmas peetakse nende tunnuste samaaegset esinemist. Pole selge, miks on eraldi toodud esile nõue, et see tegu peab olema vägivaldne. Tekib küsimus, kas nt KarS § 143 toimepanemisega ähvardamine loodava koosseisu alla seega ei kuulu, kuna koosseis ei hõlma vägivalda (nt ähvardus vähendada palka/vallandada, kui sekretär A ei ole juht B-ga vahekorras). Teisisõnu pole selge, miks ei ole karistatav lihtsalt teise inimese suhtes seksuaalse enesemääramise vastase kuriteo toimepanemisega ähvardamine, kui eesmärk on sedalaadi kuriteoga ähvardamised selgesõnaliselt ja arusaadavalt kriminaliseerida (jättes kõrvale küsimuse, kas need tegelikkuses juba pole kriminaliseeritud).	Arvestatud, eelnõu muudetud.
6.	KarS § 120 lg 1 p-ga 4 kriminaliseeritakse seksuaalse sisuga andmete ebaseaduslik avaldamine. Eelnõu tekst ja seletuskiri ei ole selle muudatuse osas omavahel vastavuses. Seletuskiri räägib läbivalt teabetalletusest, mille avaldamisega ähvardatakse, eelnõu tekst aga seksuaalse sisuga andmetest. Pole selge, milliste andmete ja/või talletuste avaldamisega ähvardamist soovitakse kriminaliseerida. Tuleks esitada süsteemne ja ühtne käsitlus kasutatavate mõistete sisu kohta, s.o tuleks selgitada, mis on teabetalletus, mis on seksuaalse sisuga andmed ja/või isikuandmed (vt eelnõu § 1 p 7 ja § 1 p 13) ning selgelt määratleda, millised teod milliste andmete ja/või talletustega on kriminaliseeritavad (mh kasutatakse seletuskirjas ka mõistet „seksuaalse sisuga materjal“). Viide loodavale kuriteokoosseisule § 157⁴, mis kriminaliseerib seksuaalsust puudutavate andmetena konkreetselt pildi, video või teabetalletuse avaldamise, ei tee asja selgemaks, kuna nimetatud loodavas koosseisus on koosseisutunnusena sõnaselgelt nimetatud just pilt, video ja teabetalletus, KarS §-s 120 aga mitte – selles räägitakse andmetest. Kokkuvõtvalt pole ühemõtteliselt selge, milliste andmete avaldamisega ähvardamine karistatavaks muutub. Teiseks ei järgi eelnõu üldist sanktsioonisüsteemi loogikat selles, et seksuaalse sisuga andmete	Arvestatud. Eelnõu muudetud selliselt, et KarS § 120 lg 1 p 4 ning §-de 157⁴ ja 157⁵ pealkirjad kasutavad mõistet “seksuaalse sisuga materjal”. Viimatinimetatud sätted aitakski avada KarS § 120 lg 1 p 4 sisu, st karistatav on kannatanut kujutava seksuaalse sisuga materjali avaldamisega ähvardamine (ja eraldi loodava koosseisu alusel ka päriselt avaldamine). Samuti tõstetud § 157⁴ sanktsiooni ülemmäära (kuni kaheaastane vangistus).

	avaldamisega ähvardamine saab olema karistatav kuni üheaastase vangistusega ning täpselt sama karistus saab olema ette nähtud ka loodava KarS § 157⁴ alusel selliste andmete tegeliku avaldamise eest. Teisisõnu pole vahet, kas pelgalt ähvardad teo toimepanemisega või viid selle reaalselt ka täide. Kui tõmmata paralleeli isikuvastaste kuritegudega, siis oleks tegu olukorraga, kus ähvardus kedagi tappa ning selle reaalne täideviimine oleks karistatav samaväärselt. Kolmandaks põhjendab seletuskiri kriminaliseerimise vajadust mh sellega, et seksuaalse sisuga teave levib kontrollimatult digikeskkonnas, elades edasi n-ö oma elu. Koosseisus kasutatud sõna avaldamine sellist piirangut kriminaliseerimisele aga ei sea. Siinkohal tasub vaadata ka seletuskirja loodava KarS § 157⁴ osas, mis kriminaliseerib nn kättemaksuporno avaldamise – seal rõhutatakse eraldi, et avaldamisega on tegu juba siis, kui see jõuab ühe inimeseni. Nii on see ka § 120 kontekstis. Samas pole selge, millisele süüteokoosseisule vastaks sellise teo tegelik toimepanemine, s.o mistahes andmete avaldamine (loodav § 157⁴ hõlmab vaid pildi, video või teabetalletuse avaldamist). Teisisõnu võib tekkida olukord, kus karistatav on üksnes mingi teo toimepanemisega ähvardamine, teo toimepanemine aga mitte.	
7.	KarS § 120 lg 1 p-ga 6 kriminaliseeritakse olulise vara rikkumise või hävitamisega ähvardamine. Vara väärtusest kui kriminaalkorras karistatava teo piiritlemiskriteeriumist loobumine võib samuti kaasa tuua selle, et mingi teo toimepanemisega ähvardamine võib olla kuritegu, selle reaalne toimepanemine aga mitte. Võtkem üks seletuskirjas endas toodud näide – kannatanu jaoks olulised digitaalsed andmed, mille reaalne väärtus on nullilähedane. Kui ähvardatakse need hävitada, on võimalik karistada vangistusega. Kui aga need reaalselt hävitatakse, on tegu KarS § 218 järgi kvalifitseeritava väärteoga (kui sedagi, sest väärtusetu asi ei pruugi olla isegi mitte väheväärtuslik), sest KarS § 203 koosseisu, mis nõuab olulise kahju põhjustamist, ei muudeta. Samamoodi võib mõnisada eurot maksva sõiduki põlemapanekuga ähvardamine muutuda kuriteoks (sõltuvalt sellest, kui oluline see kannatanule on), selle tegelik hävitamine aga mitte. Vara olulisust saab olema kohtupraktikas äärmiselt keeruline sisustada. Seletuskirjas on selgitatud, et vara väärtus pole määrav, vaid üksnes selle olulisus kannatanule. Kuidas kohus seda olulisuse määra edaspidi hindama peab hakkama, seletuskiri ei kajasta. Kokkuvõtvalt võib	Teadmiseks võetud. Tõstatatud probleem on arusaadav, kuid ka kehtiv lahendus on oma toimelt puudulik, pannes sisuliselt sama teo puhul (nt ähvarduse korral auto klaasid puruks peksta) kriminaalvastutuse võimalikkuse sõltuvusse sellest, kui väärtuslik on juhtumisi kellegi auto. Selline lähenemine ei ole põhjendatud, kuna eelduslikult võib taoline ähvardus üldjuhul kõigile adressaatidele mõjuda sarnaselt ning vara täpne väärtus on taolistel momentidel kannatanu jaoks sageli teadmata ja ka teisejärguline. Märkimist väärib, et kehtiv lahendus mõjutab iseäranis negatiivselt varaliselt vähemkindlustatud isikuid, kelle vara (nt auto) võib

	pelgalt kannatanu jaoks mingi eseme väärtuse kaudu selle hindamine, kas tegu on kuriteoga või mitte, viia õiguskindlusetuseni. Tasub ka mõelda, kas ja kuidas mõjutab eelnõu väljatöötajate hinnangul uus, kannatanu subjektiivsest aspektist lähtuv vara olulisuse kriteerium nt KarS § 214 (väljapressimise) kohaldamist.	objektiivselt olla madalama väärtusega, kuid eluliselt sama vajalik, kui mõnele teisele isikule kuuluv kallim sõiduk. Eelnõu seletuskirjast nähtub, et olulisuse hindamisel ei ole ainsaks kaalukeeleks enam asja rahaline väärtus, vaid arvestada tuleb ka selle muid omadusi. Samas on oluline rõhutada, et asja väärtuse “olulisuse” hindamine ei piirdu vaid asja omaniku arvamuse küsimisega, vaid asja väärtuse näitamisega tuleb lähtuda selle omadustest laiemalt. Hinnata tasuks, kas konkreetne asi täidab kannatanu jaoks mingit olulist funktsiooni – nt auto on maal elava perekonna ainsaks liiklusvahendiks, ilma milleta on elukorraldus tõsiselt häiritud. Samuti on võimalik olulisust hinnata selle järgi, kui kerge on konkreetset asja hävimise korral asendada või kas esemel on mingi (ka mõistliku kõrvaltvaataja jaoks) oluline tajutav sentimentaalne väärtus (nt ainsad säilinud fotoeksemplarid esivanematest) vms.
8.	Viimaks tasub koosseisu muutes kaaluda, kas praeguses seadusetekstis sisalduv fraas on olnud alust karta ähvarduse täideviimist vajaks asendamist. Esmalt puudub vajadus sõnastuse on olnud järele, kuna piisata võiks ka sõnastusest on alust karta. Teiseks võib kaaluda ka sõnast karta loobumist, kuna praktikas viidatakse seetõttu ikka ja jälle kannatanule ning tema subjektiivsele (hirmu)reaktsioonile. On ette tulnud olukordi, kus on tõdetud, et kuivõrd kannatanu ei kartnud ähvardust, siis koosseis realiseeritud ei ole. Riigikohtu praktika on seda koosseisutunnust sisustanud kui ähvarduse tõsiseltvõetavust, konstrueerides sinna juurde nn mõttelise kolmanda, kellele see peab reaalne näima. Koosseis on realiseeritud, kui adressaat (ja nn kolmas, neutraalne	Mittearvestatud. Kõnealustes küsimustes on kohtupraktika välja kujunenud ning väärtust praktikat peaks esmajoonel korrigeerima läbi ametnike koolitamise.

	kõrvaltvaataja) peab seda ähvardust tõsiseltvõetavaks, kuid ta ei pea seda samaaegselt ka kartma.	
9.	Eelnõu § 1 p 8: KarS § 121 pealkirja muutmine KarS § 121 uus pealkiri saab olema „kehalise ja vaimse tervise kahjustamine ning kehaline väärkohtlemine“. Raske on mõista muudatuse vajalikkust, kuna – nagu seletuskirjas endaski mööndakse – senises dogmaatikas ja kohtupraktikas on ühtmoodi järeldatud, et tervise kahjustamine hõlmab nii vaimse kui füüsilise tervise kahjustamist. Olukorras, kus etteheide (nt rahvusvahelisel tasandil) seisneb selles, et vaimse tervise kahjustamine pole sõnaselgelt karistatav, tuleks kaaluda pigem kuriteokirjelduse enda täpsustamist. Muutmine on ka sellisel juhul põhjendatud vaid juhul, kui see toob kaasa soovitud tulemuse (rohkem menetlusi, mida praegu ei alustata, menetlejate teadmatus, tõendamisraskused?). Eesmärk ei saa olla (vaid) vaimse tervise kui õigushüve rohkem nähtavale toomine ja seeläbi ühiskonna turvatunde ärandamine nagu märgitakse seletuskirjas.	Arvestatud, muudatus eelnõust välja jäetud.
10.	Eelnõu § 1 p 9: KarS § 121 lg 1 sanktsiooni muutmine Seni saab kehalise väärkohtlemise eest karistada kuni üheaastase vangistusega, edaspidi kuni kolmeaastase vangistusega. Tuleb korrata VTK-le antud arvamuses väljendatud, et analüüsitud ei ole kõrgema sanktsiooni vastavust koosseisuebaõigusele ega kogu sanktsioonisüsteemi loogikale. VTK-st seletuskirja üle toodud näite – peksmisega tekitatud hematoomid, mis paranevad vähem kui kuuga – puhul on raske mõista vajadust reageerida karmimalt kui kuni üheaastase vangistusega. Karistusi on võimalik diferentseerida ka olemasoleva sanktsioonivahemiku sees. Ainuüksi asjaolust, et nimetatud koosseisu järgi kvalifitseeritud kuritegude arv on tõusnud, ei saa järeldada, et kõnealuse kuriteo eest mõistetavad karistused on liiga madalad. Kui see ka nii on ja võimalikule 6 karistuspraktika muutmisele on vaja tähelepanu pöörata, on seda võimalik teha ka muul viisil. Seejuures ei sisalda seletuskiri mingit ülevaadet praktikas kohaldatavatest karistustest.	Arvestatud, seletuskirja võimaluste piires täiendatud.
11.	Eelnõu § 1 p 10: KarS § 121 lg 2 p 2 täpsustamine KarS § 121 lg 2 p 2 järgi on edaspidi karistatav kehaline väärkohtlemine perekonnas või kooselus, praeguste või endiste abikaasade, elukaaslaste või teiste pereliikmete vahel. Edaspidi pole justkui vaja hinnata tegelikku sidet inimeste vahel, vaid kvalifitseerivaks tunnuseks on ka teo toimepanemine endise abikaasa, pereliikme või elukaaslase suhtes, kellega tegelikult enam midagi sisuliselt ühist pole. Seletuskirja kohaselt nõuab seda	Arvestatud. Muudatus eelnõust välja jäetud.

	Istanbuli konventsioon. Nagu Riigikohus on lahendi nr 1-21-4285/79 p-des 27–29 selgitanud, ei ole ka kehtiv seadus Istanbuli konventsiooniga vastuolus. See ei välista samas seadusandja õiguspoliitilist valikut KarS § 121 kohaldamisala eelnõus kirjeldatud kujul avardata, kuigi seletuskirjas ei ole esitatud arusaadavaid põhjendusi selle kohta, miks üksnes vormiliselt seotud isikute vaheline vägivald peaks olema karistatav raskema koosseisu järgi ja miks omavahel päriselt mitteseotud pereliikmete vaheline vägivald peaks olema kvalifitseeritav perevägivallana. Seletuskirja järgi hõlmab pereliikmete mõiste kõik lähisugulased. Nii kriminaliseeritakse laiaulatuslikult mistahes konflikte suguseltsis. Jääb arusaamatuks, miks peab sugulaste vaheline (nt kaklevad vennad või kord aasta kohtuvad sugulased) olema oluliselt rangemalt karistatav võrreldes sellega, kui keegi ründab tundmatut inimest tänaval. Seejärel on aga ka selgitatud, et kui sisulist seotust või „ühist elulist konteksti“ (mida sellega täpsemalt on silmas peetud?) pole, ei ole kvalifitseeriv koosseis täidetud. See pole aga eelnõu tekstiga kooskõlas, tekitades küsimuse muudatuse (sellisel kujul) vajalikkusest ja ettenähtavaid tõlgendusprobleeme praktikas.	
12.	Eelnõu § 1 p 12: hooldaja kohustuse rikkumise uus kuriteokoosseis Edaspidi karistatakse KarS § 124¹ järgi teadvalt ja korduvalt isiku, kes haiguse, puude, vanuse või muu põhjuse tõttu on abitus seisundis või vajab hooldamist ja kelle suhtes toimepanijal lasub hooldamise kohustus, vajaliku abi, ravimite või ravi andmata jätmise või ravi väärkasutamise, samuti inimväärlikust alandava kohtlemise eest kuni üheaastase vangistusega. Iseenesest võib mõista vajadust luua kuriteokoosseis haavatavate inimeste süsteemse väärkohtlemise juhtumitele reageerimiseks. Eelnõuga välja pakutud koosseis on aga lai ja ebamäärane. Esiteks ei ole selge, kes on lisaks vanurile, lapsele, haigele ja puudega inimesele muu põhjuse tõttu abitu. Teiseks on koosseisupärane tegu määratletud väga laialt, muutes kuriteona karistatavaks mistahes inimväärlikuse alandamise. Seletuskiri jätab ebaselgeks, kas karistatavuse eeldusena soovitakse näha teo korduvat toimepanemist ka inimväärlikust alandava kohtlemise puhul – lk 25 toodud selgitus sellele justkui viitab. Samas koosseisu sõnastus seda arusaama – kui see peaks nii olema – ei toeta. Praeguse sõnastuse korral on inimväärlikust alandav kohtlemine karistatav esimesest teost. Samuti piisab praeguses sõnastuses selle alternatiivi	Arvestatud osaliselt, eelnõu ja seletuskirja muudetud. Eelnõu kohaselt on karistatav on üksnes korduva ja teadlik inimväärlikust alandav kohtlemine, et vältida ülekriminaliseerimist. Muu põhjuse tõttu abitu inimene käesoleva sätte kontekstis võib erandjuhtudel olla nt rase naine (eeldusel, et esinevad ka teised koosseisuelemendid - eelkõige hooldamiskohustus ja vastava kohustusega isik). Karistusmäära osas on tehtud teadlik valik kuni üheaastase vangistuse kasuks, kuna karistatavusmoment on toodud võrreldes kehtivate (asjakohaste) koosseisudega tunduvalt ettepoole. Näiteks pole nõutav tervise

realiseerimiseks kaudsest tahtlusest. Veel tuleb märkida, et praktikas võib kahtlemata tekkida palju vaidlusi lisaks inimväärikuse alandamise hindamisele koosseisutunnuste „vajalik abi“, „vajalik ravi“ või „ravi väärkasutamine“ sisustamine. Teatud olukordades on nende sisu küll selge, nt juhul, kui hooldaja jätab teadlikult andmata elutähtsad ravimid. Paljudes juhtumites võib aga tekkida põhjendatud vaidlus selle üle, milline abi oli konkreetses olukorras objektiivselt vajalik või milline raviotsus oli õige. Koosseisu kohaldamisala kitsendab märkimisväärselt eeldus, et karistatav on üksnes teadvalt ja korduvalt toime pandud hooldaja kohustuse rikkumine. Ühelt poolt on see mõistetav, sest aitab vältida karistusõiguse liigset laienemist üksikutele eksimustele või piiripealsetele juhtumitele ning suunab karistusõigusliku sekkumise eeskätt hoolduskohustuse süstemaatilistele rikkumistele. Tasub siiski läbi mõelda, kas korduvuse nõue ei jäta karistusõigusliku kaitse alt välja mõningaid eriti raskeid üksikjuhtumeid, mis samal ajal mõne muu isikuvastase süüteo koosseisu ei täida. Kindlasti vajab põhjalikumat selgitust, kuidas suhestub loodav koosseis teiste isikuvastase kuriteokoosseisudega. Paljud seletuskirjas toodud uue kuriteokoosseisu vajalikkust põhjendavad näited on karistatavad juba täna kehtiva seaduse järgi mh KarS § 121 või § 136 järgi. Eriti arvestades, et kehtiv § 121 sõnastus on juba praegu enda toimealalt äärmiselt lai, mida on kohtupraktikas kitsendatud nn sotsiaaladekvaatsuse kriteeriumiga, et mitte kriminaliseerida täiesti asjakohatuid olukordi. Teisisõnu on arusaamatu, kuidas kehtiva seaduse puudujäägina (s.o näidetena, mis § 121 koosseisu ei täida), nimetatakse keelele sinepi panemist (valuaisting § 121 tähenduses?), tundideks sunnitud asendisse istuma või seisma panekut (samuti selge kehaline väärkohtlemine, vaieldamatult põhjustab kehtivas seaduses nimetatud tagajärgi 12 tundi või enam ühel kohal seismine/istumine). Ebaselgeks jääb, kuidas täidab mingit lünka loodav säte seletuskirjas toodud näidete puhul, milles kirjeldatakse isikute lukustamist ööseks magamistubadesse, hoolealuste käte kinni sidumist ja nende tooli külge sidumist (KarS § 136). Pole ka selge, kas loodava koosseisu tähenduses oleks viimasel juhul tegu inimväärikust alandavaks kohtlemisega. Viimaks ei tundu kuni üheaastane vangistus kohane sanktsioon teadva ja korduva abitu inimese väärkohtlemise eest.	kahjustamine ega isegi valu tekitamine.
---	--

13.	Eelnõu § 1 p 13: teisele isikule seksuaalse materjali saatmise kriminaliseerimine KarS §-le 153¹ (seksuaalne ahistamine) lisatakse uue väärteokoosseisuna lõige 1¹: teadvalt teisele isikule teda oluliselt häiriva seksuaalse sisuga visuaalse materjali edastamise eest tema tahte vastaselt. Loodav koosseis saab olema vastuolus sama paragrahvi esimese lõikega. Kui esimene lõige jääb muutmata kujul kehtima, tähendab see, et kui tungitakse vahetult teise isiku kehalisse 8 privaatsfääri (nt käperdamine, vahetus läheduses enese paljastamine), peab karistatavuse jaoks olema lisaks veel inimväärkuse alandamise eesmärk või tagajärg. Pelgalt mingi pildimaterjali edastamise korral selliseid lisatingimusi enam vaja ei ole. Teisisõnu ei tundu loogiline, et reaalselt inimese kehalisse sfääri sekkuva teo karistatavus eeldab täiendavaid lisatingimusi võrreldes pelgalt seksuaalse materjali saatmisega. Seda probleemi saaks lahendada nt selliselt, et jätta praegusel kujul seadusemuudatus tegemata, kuid eemaldada kehtivast seadusest sõna kehaline. Esimeses lõikes nimetatud sõnastus tegevus katab ka pildimaterjali saatmise. Kui pidada õigushüvena silmas isiku seksuaalset enesemääramisõigust, on ebaselge seegi, miks piirub eelnõu vaid visuaalse materjali edastamisega – kui silmas peetakse nn küberliputamist, siis saab seda teha nt ka helifailide saatmisega, mis võib samuti olla kannatanut oluliselt häiriv. Seejuures on loodava §-ga 157⁴ peetud vajalikuks kriminaliseerida seksuaalsusele viitavate audioklippide lubamatu edastamine.	Arvestatud, eelnõu muudetud ja tegu viidud eraldi koosseisu alla.
14.	Eelnõu § 1 p 14: seksuaalse ahistamise juriidilise isiku trahvi ajakohastamine KarS § 153¹ juriidilise isiku karistumäära 2000 eurot tõstetakse 200 000 euroni. Selle muudatuse selgitus on juriidilise isiku karistumäära ajakohastamise vajadus. Kogu KarS-i sanktsioonisüsteemi silmas pidades pole mõisteta, kuidas on juriidilise isiku poolt toime pandud seksuaalse ahistamise eest mõistlik karistumäär kuni 200 000 eurot (vrd kõigi teiste sama jao või ka peatüki koosseisudega).	Arvestatud, säte eelnõust välja jäetud ja tegu viidud eraldi koosseisu alla, mille kohaselt on karistumäär juriidilise isiku väärteo korral on kuni 32 000 eurot.
15.	Eelnõu § 1 p 15: ahistava jälitamise sanktsiooni tõstmine Ahistava jälitamine (KarS § 157³) sanktsioonimäära tõstetakse üheaastaselt vangistuselt kolmeaastasele vangistusele. Ka see on seadusandja õiguspoliitiline valik, kuid vajaks siiski analüüsimist, kuidas suhestub see karistumäär ülejäänud sanktsioonisüsteemiga (vrd kasvõi hooldaja kohustuse rikkumise uue kuriteokoosseisu sanktsiooniga (kuni üks aasta vangistust)).	KarS § 124¹ puhul õigustab madalat karistuse ülemmäära asjaolu, et karistatavusmoment on toodud niivõrd palju ettepoole (erinevalt nt KarS §-st 121 pole nõutav tervise kahjustamine või isegi valu tekitamine). Antud karistumäära valikul oli

		peamiseks võrdlusmomendiks KarS § 137, millele viitab mh ahistava jälitamise koosseisus sisalduv subsidiaarsusklausel, kuid arvestades, et koosseisude kohaldamisalad ei ole kattuvad, otsustati ka KarS § 157³ vangistuse ülemmäär tõsta kolme aasta peale.
16.	Eelnõu § 1 p 16: seksuaalse sisuga isikuandmete avaldamise kriminaliseerimine KarS-i lisandub uus § 157⁴: teise isiku nõusolekuta temast seksuaalse iseloomuga pildi, video või muu teabetalletuse edastamise või avaldamise, samuti selle pildi, video või muu teabetalletuse muutmise, töötlemise või tootmise ja seejärel edastamise või avaldamise eest karistatakse rahalise karistuse või kuni üheaastase vangistusega. Loodava koosseisu pealkiri räägib seksuaalse sisuga isikuandmete avaldamisest, koosseisu kirjeldus aga teabetalletustest. Siingi on vaja mõistete läbikirjutamist ja süsteemset käsitlust. Samuti väärib kordamist, et eelnõukohast sanktsiooni silmas pidades saab teo toimepanemisega ähvardamine olema raskuselt samaväärne teo tegeliku toimepanemisega. Seletuskirjas on märgitud, et isik, kellest seksuaalse iseloomuga materjali on avaldatud, peab olema äratuntav. Kuriteokoosseisu enda tekstist see ei tulene. Seletuskirja järgi ei ole äratuntavuse kriteeriumi täitmiseks vajalik, et ka võõrad inimese ära tunneksid, vaid isik peab olema äratuntav temaga lähemalt (või lausa intiimselt) kokku puutunud inimestele. See on väga ebamäärane määratlus ning jääb arusaamatuks, mille alusel ning milliste inimeste (tuttavate) perspektiivist tuleb äratuntavust praktikas hindama hakata.	Arvestatud. Eelnõu sõnastust muudetud selliselt, et pealkiri räägiks seksuaalse sisuga materjalidest. Karistusmäär korregeeritud ja seletuskirja täiendatud.
17.	Eelnõu § 3: VTMS-i tehniline muudatus VTMS § 73 lg 1 p 1 täiendatakse selliselt, et kohtuväline menetleja saab teha otsuse ka loomapidamise keelu määramise kohta. Lisaks tuleks ilmselt samamoodi muuta ka VTMS § 74, mis sätestab nõuded kohtuvälise menetleja otsuse sisule ning mis praegu ei hõlma võimalikku otsustust loomapidamise keelu kohta. Kavandatavate muudatuse mõjule eelnõus antud hinnang on muudatuste sisu silmas pidades liiga tagasihoidlik, mõõndes üksnes menetluste arvu mõõdukas kasvu ning kohtute töö mõnevõrra keerulisemaks muutumist. Pea kõigi eelnõus tehtavate muudatuste puhul mõõndakse koormuse kasvu menetlejatele, järeldades samal ajal kokkuvõtvalt, et mõju õiguskaitse süsteemile ja	Arvestatud eelnõu ja seletuskirja täiendatud.

	halduskoormusele jääb olemasoleva süsteemi toimimisvõime piiridesse. Tegelikult ei tööta süsteem juba praegu oma „toimimisvõime piirides“, vaid tublisti üle selle.	
Riigiprokuratuur		
1.	Prokuratuuri hinnangul on KarS § 36¹ lisamine küsitav. Süüvõimetuse korral ei juhi isik oma käitumist või ei saa ta selle tähendusest aru. See tähendab, et isik ei tea, kuidas ta käitub ja sellise seisundi tekitamine ei tähenda, et isik sooviks kuritegu toime panna. Küsimusi tekitab ka lause, et „kohus võib kohaldada KarS §-s 60 sätestatud või vabastada isiku karistusest, kui toimepandud teol on lõpuleviidud süüteo tunnused, kuid isik on teinud kõik endast oleneva, et süüteo toimepanemist ära hoida“. Siinkohal tekib küsimus, kuidas saab eeldada, et isik, kes oma käitumist ei kontrolli (või ei saa aru süüteo tähendusest), võiks teha kõik endast oleneva, et süüteo toimepanemist ära hoida. Isegi kui isik teeb midagi, mis kõrvalseisja pilgu läbi võiks süüteo toimepanemist ära hoida, siis miks peaks selline tahte poolt kontrollimata tegu karistuse suurust mõjutama, eriti kui arvestada, et samasugune tahte poolt kontrollimata lõpuleviidud süütegu toob kaasa karistamise. Isegi piiratud süüdivus (KarS § 35), mis lubab samuti karistust kergendada, ei kehtesta taolist ärahoidmise nõuet, kuigi isik on üksnes osaliselt süüdiv, mitte täiesti süüvõimetu.	Arvestatud, eelnõu muudetud ja toimepanemise ära hoidmist puudutav osa sättest välja jäetud.
2.	KarS § 58 p 4 täpsustamine – Perevägivalla kui raskendava asjaolu täpsustamine „elukaaslasega“ Prokuratuur toetab muudatust. Riigikohus on oma hiljutises otsuses nr 1-24-3763/33 leidnud, et põhjendamatu ebavõrdne kohtlemine oleks käsitleda erinevalt neid, kes on formaalses vanema-lapse suhtes, ning neid, kes on sisuliselt samaväärses faktilises peresuhtes. Seaduse mõttes peaks määravaks olema see, milline on poolte vaheline suhe sisuliselt, st kas neil on lähedased perekonnasuhted, sotsiaalne ning emotsionaalne side jne. Samast loogikast võiks prokuratuuri hinnangul lähtuda ka KarS § 58, kuna teo raskus ei olene mitte niivõrd teo toimepanija ja kannatanu vahelise suhte formaalsest poolest, vaid nende suhte tegelikust sisust.	Arvestatud. Kuigi eelnõu tekstis asendati “elukaaslase” mõiste “paarisuhtepartneriga”, vastab ka see termin kirjeldatud suhte tunnustele.
3.	Prokuratuur juhib tähelepanu, et KarS § 120 lg 1 p 3 on eelnõu tekstis ja seletuskirja tekstis erineva sõnastusega. Samuti esineb seletuskirjas kaks korda punkt 4, mistõttu on punktide sõnastused eelnõus ja	Arvestatud, eelnõu ja seletuskirja muudetud.

	seletuskirjas erinevad. KarS § 120 lg 1 p 3 puhul võiks lähtuda KarS § 141 ja § 141¹ sõnastustest. Praegusel kujul lisandub uusi termineid juurde ja on keeruline mõista, miks terminid erinevad. Sõnastus võiks olla „vägistamise või tahtevastase sugulise iseloomuga teo toimepanemisega“. Eelnõus on termin „vägistamine“ sama, mis KarS §-s 141, kuid sisse on toodud ebamäärane „muu vägivaldne ja nõusolekuta sugulise iseloomuga tegu“. Selge on see, et kui isikut ähvardatakse mingi teoga, on see tema tahtevastane. Samas ei pea tegu olema vägivaldne, vaid võib olla ka näiteks abitusseisundit ära kasutades toime pandud.	
4.	Küsimusi tekitab vabadusevastase süüteo toimepanemisega ähvardamine. Selleks peab tõendama, et on alus karta ähvarduse täideviimist, mida saab sisuliselt tõendada ainult läbi selle, et varem on midagi sarnast reaalselt tehtud ehk toimepanija on juba kannatanu vabadust piiranud. Prokuratuuri hinnangul jääb vabaduse piiramisega ähvardamise juures alles oht, et näiteks koduaresti pandud laste vanematest saavad kurjategijad, kui nad keelavad lastel kodust lahkumise kuni kodutööd on tehtud. Samuti väärleb tähelepanu, et kui kannatanu pöördub politseisse üksnes väitega, et teda ähvardati kinni siduda, on keeruline tõdeda, et tegemist oli tõsiseltvõetava ähvardusega, mille täideviimist kannatanu pidas reaalseks. Kui aga kannatanuga on juba sellisel määral manipuleeritud, et ta ei julge ähvarduse tõttu kuhugi minna, on tegemist vabaduse võtmise, mitte sellega ähvardamisega. Samuti näiteks kui kannatanut ähvardaks keldrisse kinni panna selliselt, et keegi ei leia teda sealt kunagi üles, on prokuratuuri hinnangul pigem tegemist tapmisega ähvardamisega.	Arvestatud, seletuskirja muudetud. Märkime siinjuures, et PKS § 124 lg 1 sätestab isikuhoolduse mõiste, mille kohaselt on isikuhooldus hooldaja kohustus ja õigus last kasvatada, tema järele valvata ja tema viibimiskohta määrata ning lapse igakülgse heaolu eest muul viisil hoolitseda. Lugedes sätet koostoimes sama paragrahvi teise lõikega, mis sätestab väärkohtlemise ja „alandavate kasvatusabinõude“ kasutamise keelu, tuleks asuda seisukohale, et vanematel on oma alaealise lapse eest hoolitsemise kohustuse ja koolikohustuse täitmise tagamise raames mh võimalik ka lapse liikumisvabadust seaduslikult piirata, eeldusel, et see ei toimu alandaval moel.
5.	Ähvardamise koosseisus kasutatav „olulise vara“ mõiste on ebapiisavalt määratletud. Muudatuse järgi on „oluline vara“ see, mida kannatanu emotsionaalselt oluliseks peab. Viimasel ajal heidetakse pidevalt ette, et kuriteokoosseisud on sellised, et riigiasutused ei saa ka ise aru, mis koosseisu alla mahub. Lahendus ei saa olla õigusselgust veelgi vähendada. Iga eluline konflikt ei pea olema kriminaalkorras karistatav. Lisaks eelnevale	Teadmiseks võetud. Tõstatatud probleem on arusaadav, kuid ka kehtiv lahendus on oma toimele puudulik, pannes sarnase teo puhul (nt ähvarduse korral auto klaasid puruks peksta) kriminaalvastutuse võimalikkuse sõltuvusse

	võiks kaaluda KarS § 120 karistuse ülemise piiri tõstmist.	sellest, kui väärtuslik on kellegi auto. Selline lähenemine ei ole põhjendatud, kuna eelduslikult võib taoline ähvardus üldjuhul kõigile adressaatidele mõjuda sarnaselt ning vara täpne väärtus on taolistel momentidel kannatanu jaoks sageli teadmata ja ka teisejärguline. Märkimist väärib, et kehtiv lahendus mõjutab iseäranis negatiivselt varaliselt vähemkindlustatud isikuid, kelle vara (nt auto) võib objektiivselt olla madalama väärtusega, kuid eluliselt sama vajalik, kui mõnele teisele isikule kuuluv kallim sõiduk.
6.	KarS § 121 muutmine ja täpsustamine – pealkirja muutmine, sanktsiooni muutmine, perevägivald kvalifitseeritud koosseisuna, sõltuvussuhe eraldi kvalifitseeriva tunnuseks Prokuratuur on pealkirja muutmise osas jätkuvalt seisukohal, et kehaline väärkohtlemine hõlmab tegelikult oluliselt rohkem kui tervise kahjustamine, kattes nii füüsilise kui vaimse tervise. Kui seadusandja peab vaimse tervise eraldi toonitamist vajalikuks, võiks pealkirjana kaaluda „vaimne ja füüsiline väärkohtlemine“ või kasutada kunagist pealkirja „tervise kahjustamine ja kehaline väärkohtlemine“. Eelnõus välja pakutud pealkiri on liialt lohisev. Täiendavalt märgib prokuratuur, et kuigi vaimne tervis on ka praegu kaitstavaks hüveks, ei ole prokuratuur teadlik ühestki KarS § 121 kaasusest, mis sisaldaks üksnes vastavat etteheidet. Esinevad ilmselged tagajärje ja põhjusliku seose tõendamise probleemid, samuti konflikt vähese intensiivsusega füüsilise mõjutamisega (vt ka Riigikohtu otsust nr 1-16-10326/51, p 27). Vaimse tervise puhul tõusetuvad järgmised küsimused: millisel tasemel stress ja ärritus on selline, et ületab vähemalt sama piiri, mis on seatud füüsilisele mõjutamisele ning kas selle hindamiseks eksisteerib objektiivne mõõdupuu; kas tervise kahjustamine vaimse tervise tähenduses tähendab, et kannatanule peaks olema pandud mõni RHK F00-F99 toodud psüühika- ja käitumishäire diagnoos ning kas igas sellises kaasuses tuleks ekspertiis määrata. Eelnevast lähtuvalt leiab prokuratuur, et vaimse tervise kahjustamise käsitlemine KarS § 121 järgi on	Arvestatud, muudatus eelnõust välja jäetud.

	ebapiisvalt määratletud ja pole arusaadav, mis sätte alla täpselt läheb.	
5.	Seletuskirjast nähtub, et KarS § 121 lg 2 p 2 üldine eesmärk on kaitsta neid ohvreid, kes on vägivalla toimepanijaga seotud või olnud seotud sellisel viisil, mis suurendab suhte isiklikkuse kaudu vägivalla mõju ja ohtu ning ohvri haavatavust. Sellise kaitse alla peavad eelnõu kohaselt minema selgelt ka need ohvrid, kes on toimepanija endised partnerid. Samas kinnitab seletuskiri, et kvalifitseeritud koosseis võib endiste partnerite vahel olla siiski välistatud, kui pooled olid seotud palju aega tagasi, neil puudus sisuline ühiselu või muu seotus jne. Teisisõnu jääb ka plaanitava seadusemuudatuse jõustumisel jätkuvalt kohtute sisustada see, milline on poolte vaheline seotus kuriteo toimepanemise ajal tegelikult. Sellest küsimusest on kohtupraktikas juba Riigikohtu 2020. aastal kohtuasjas nr 1-19-3377/32 tehtud otsusest alates ka lähtutud. Suunis, et kohtud peavad seda küsimust hindama, liigutatakse aga eelnõuga seaduse tekstist seletuskirja teksti. Prokuratuur jääb skeptiliseks, kas selline muudatus on mõistlik, kuna kohtud peavad õiguse mõistmisel eeskätt lähtuma siiski seaduse tekstist ja varasemast kohtupraktikast. Prokuratuur leiab, et KarS § 121 lg 2 p 2¹, s.o sõltuvussuhe eraldi punktina sätestamine, ei loo sisulist lisaväärtust, sest sõltuvussuhe on ka praegu normis hõlmatud. Selle eraldi mainimine muudaks seaduse asjatult keerulisemaks.	Arvestatud. Muudatus eelnõust välja jäetud.
6.	KarS § 124¹ lisamine – Hooldaja kohustuse rikkumine Prokuratuur palub jätkuvalt pöörata tähelepanu sellele, et karistusseadustikus eksisteerib § 171 ja nimetatud koosseis on nii pealkirja kui sisu poolest KarS §-le 124¹ äärmiselt sarnane. Vaadates seletuskirjas toodud näiteid, on keeruline mõista, kumba paragrahvi peaks tegelikult kohaldama. Enamik juhtumeid liigituvad prokuratuuri hinnangul mõlema paragrahvi alla ja jääb arusaamatuks, mille järgi tuleb koosseisude vahel valik teha. Pigem tuleks KarS § 171 täiendada või selgemalt välja tuua piirid KarS § 124¹ ja § 171 vahel. Näiteks tekib küsimus, et kas ema vastutab lapse hooletusse jätmise korral § 171 alusel, kuid kasuisa § 124¹ alusel. Samuti täidab nii mõnigi seletuskirjas esitatud näide mõne teise kuriteo koosseisu. KarS § 124¹ on sisemiselt vastuoluline. Sätte kohaselt võivad olla karistatavad nii ravimi andmata jätmise kui ka selle tahtvastane manustamine. Nii võib aga tekkida näiteks küsimus, et kui tõrges teismeline/vanur keeldub ravimi võtmisest,	Arvestatud, sätet täiendatud subsidiaarsusklausliga, mis viitab KarS §-le 171. Samuti täiendatud seletuskirja selgitustega, mis aitavad sätete erisuse paremini esile tuua.

	kas siis hooldaja igal juhul vastutab. Ebaselgeks jääb, kes on „hooldamise kohustusega isik“ ning mida tähendavad terminid „hooldaja“, „hooldusõigusega isik“ ja „eestkostja“. Näiteks kui isik elab oma eakast emast eemal, kelle eest tal on perekonnaseadusest tulenev kohustus hoolitseda ja ta palub naabril või sugulasel ema järele vaadata, siis kes vastutab ja mille alusel. Teisisõnu, kas hoolduse kohustusega isik on kohaliku omavalitsuse poolt määratud isik, perekonnaseadusest tuleneva kohustusega isik või naaber/sugulane, kellel paluti eaka ema eest hoolitseda ja kelle näol on tegemist faktilise hooldajaga. Tasuks ka kaaluda, kas iga tegu, mis on KarS §-s 124¹ välja toodud, peab olema kriminaalkorras karistatav. Kui eesmärk on ka leebemaid rikkumisi karistada, võiksid need olla karistatavad väärteo korras.	
7.	Prokuratuur toetab sellesisulise käitumise karistatavaks muutmist. Küll aga tuleb tähelepanu juhtida KarS § 153¹ sanktsiooniraamistikule. Kui eelnõu praegusel kujul vastu võetaks, oleks teise inimese kehaline seksuaalne ahistamine karistatav väärteona, maksimaalselt 30-päevase vabadusekaotusega, tema kehaline väärkohtlemine oleks aga karistatav kriminaalkorras, minimaalselt 1 kuu pikkuse vabadusekaotusega. Prokuratuur kahtleb, kas selline lähenemine on koherentne. See tähendaks, et näiteks kellegi löömine või tõukamine ühel korral selliselt, et isikule tervisekahjustust ei teki (vt nt Harju Maakohtu otsuseid nr 1-22-2278/5 ja 1-20-5762/4), oleks karistatav raskemalt kui kellegi kinni hoidmine, pikali surumine ja vastu tahtmist suudlemine, käperdamine ning intiimpiirkondadest haaramine (vt nt Harju Maakohtu otsuseid nr 4-25-1453/25 ja 4-18-4378/15). Teisisõnu, ka raskeim seksuaalne ahistamine oleks igal juhul kergemalt karistatav kui kergeim kehaline väärkohtlemine. Tuleb aktsepteerida seadusandja soovi karistada kehalist väärkohtlemist raskemalt kui kehalist ahistamist, kuid seadus, mis võimaldab näiteks pikka aega kestvate käperdamist karistada maksimaalselt 30-päevase arestiga ja samas pikka aega kestvate peksmist karistada maksimaalselt 3-aastase vangistusega, ei ole sisult järjepidev. Mõlemal juhul on tegemist kannatanu kehalise puutumatuse tõsise rikkumisega, seksuaalse ahistamise puhul rünnatakse lisaks sellele aga ka spetsiifiliselt isiku seksuaalse enesemääramise õigust. Kaaluda võiks, kas sõnastus „seksuaalse sisuga visuaalne materjal“ on kõige õnnestunud. Eelnõus kasutatakse KarS § 157⁴ sõnastuses näiteks fraasi „seksuaalse sisuga teabetalletus“, karistusseadustikust leiab täna aga enim viiteid hoopis seksuaalse sisuga	Arvestatud osaliselt. Mõistekasutust ühtlustatud (teos).

	„teostele“. Oluline on tagada terminoloogiline järjepidevus.	
8.	KarS § 157 ³ muutmine – Ahistav jälitamise sanktsiooni maksimummäära tõstmine Prokuratuur toetab ülemmäära tõstmist kolmele aastale. Selline muudatus annab kohtule võimaluse mõista karistusi, mis on senisest oluliselt õiglasemas proportsioonis ahistava jälitamise ebaõigussisuga. Praktikas on arvukalt kaasuseid, milles ahistav jälitamine on kestnud näiteks 1-2 aastat või kauemgi. Sellistes olukordades on ebaõiglane karistada teo toimepanijat maksimaalselt 1-aastase vangistusega.	Arvestatud.
9.	KarS § 157 ⁴ lisamine – Seksuaalse sisuga andmete ebaseaduslik avaldamine Prokuratuur toetab sellesisulise käitumise karistatavaks muutmist. On vastuvaidlematu, et nii välismaine kui siseriiklik kogemus näitab, et taoline vägivallavorm on levinud, samas on seni puudunud riigil võimalus süüteomenetluse raames kannatanuid kaitsta. Prokuratuuri hinnangul on alust kaaluda sõna „teabetalletus“ asendamist sõnaga „teos“, tagamaks, et karistusseadustik oleks sõnakasutuselt järjepidev. Nimelt kasutatakse näiteks lapsporno kontekstist justnimelt sõna „teos“ (vt ka KarS § 175, § 178, § 179 ja § 180).	Arvestatud, sõnastust muudetud.
10.	Lõpetuseks peab prokuratuur oluliseks märkida, et näeb eeltoodud probleemkohtade lahendamata jätmisel ebaselgete kriminaalasjade arvu kasvu, milles kas kriminaalmenetluse alustamata jätmise korral või hiljem lisandub arvukalt kaebemenetlusi, sest segaselt sõnastatud koosseisud võimaldavad väga erinevaid tõlgendusi ja tekitavad erinevaid ootusi. Prokuratuur toetab karistusseadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõud ning sellega õigusselguse parandamist ja efektiivsema karistusõigusliku reageerimise võimaldamist.	Teadmiseks võetud.
Tartu Ringkonnakohus		
1.	Ähvardamiskoosseisu – s.o karistusseadustiku (KarS) § 120 – laiendamine on põhjendatud. Siiski märgime järgmist. Praegu valitud n-õ loetelu-suund on küll positiivne õigusselguse aspektist, aga selline kasuistlik lähenemine võib jätta õiguskaitse edaspidigi lünklikuks. Nii nähakse eelnõuga ette karistus ka ähvardamise eest inimese kohta seksuaalse sisuga andmete ebaseadusliku avaldamisega. Eeldatavasti võib inimesele samavõrra rängalt mõjuda ka muud laadi andmete avaldamisega ähvardamine. Nt puutuvalt terviseandmetesse: on mõeldav, et A põeb mõnda ränka haigust (nt AIDS-i) ja	Teadmiseks võetud. Ühelt poolt saab nõustuda käsitlemisega, et ähvardamise koosseisu peaks veelgi enam laiendama. Samas eeldaks vastava ähvardamise koosseisu alternatiivi loomine ka seda, et nende andmete päriselt avaldamine oleks omakorda (ja eelduslikult ka raskemalt) karistatav. Sellised ulatuslikud muudatused vajaks

	B lubab selle fakti kellelgi kolmandale (üldsusele) teatavaks teha: lootusega, et teised hoiavad edaspidi A-st eemale, et A-le ei pakuta enam kindlustust, üürikorterit vms. Seetõttu võiks kaaluda suuremat sõnastuslikku abstraktsust. Näiteks räägitakse Saksmaa karistusseadustiku sundimis-koosseisus (§ 240) „tõsise negatiivse tagajärjega“ ähvardamisest (mit einem empfindlichen Übel). Tuleb mõõnda, et selline sõnastus oleks määratletuspõhimõtte koha pealt eelnõuga välja pakutust n-ö kriitilisem, ent selliselt oleks võimalik vältida mõningaid ebaloogilisi karistatavuslünki. Samas võiks sellise täienduse lisada eelneva loetelu lõppu, nt „või muu raske tagajärjega ähvardamisega“. Konstruktsioon „või muu“ on karistusseadustikus väga levinud ja selliselt talitamine vähendaks määratletuspõhimõtte riivet: eelnevad konkreetsed punktid kohustaks seaduse kohaldajat rakendama seda seadust vaid siis, kui ähvarduses välja toodud tagajärg on eelnevat loetelu silmas pidades piisavalt tõsine. Kui seesugune lahendus sobiv ei tundu, võiks ehk eeskujuks olla KarS § 214 (väljapressimine), kus räägitakse samuti andmete avaldamisest, ent seda suurema abstraktsuse astmega, täpsemini „häbistavate“ andmete avaldamisest. Viimaks võiks aga mõelda ka hoopis sellele, kas mingite andmete avalikustamisega ähvardamine üldse kriminaalkaristust väärribki.	oleks aga mõistlik sisse viia eraldi eelnõuga, kus ideed on laiemalt arutatud, eriti seetõttu, et keskseks küsimuseks on, mis andmete avalikustamist täpsemalt kriminaliseerida tuleks ja missuguse täpsusega tuleks koosseis seaduses määratleda.
2.	KarS §-ga 120 seoses tekib ka küsimus, kelle osas peaks ähvardus tehtud olema. Kas koosseisu täidab nt see, kui A ütleb B-le, et ta avaldab C seksvideo? See problemaatika seondub Riigikohtu lahendiga nr 1-19-9448/32, kus kõrgeim kohus analüüsis seda, kas ähvardamist kujutab endast juhtum, kus D ütles Häirekskuse töötaja E-le, et ta kavatseb tappa oma venna F. Riigikohus seda konkreetsel juhul eitas. Aga kas mingitel juhtudel selline kolmnurkähvardamine siiski kõne alla tulla võiks? Näiteks kui G ütleb väikelapse H emale I-le, et ta tapab H ära, võiks ju olla tegemist karistamist vääriva teoga. Nt Saksa seaduses (§ 241) on välja toodud, et ähvardus peab olema suunatud ähvarduse n-ö adressaadi või temale lähedase isiku vastu.	Arvestatud osaliselt, KarS § 120 täiendatud viisil, et (selgelt) karistatavaks muuta ka juhud, mil ähvardatakse kannatanu pereliiget tapmise, tervise kahjustamise või seksuaalse enesemääratlemise või vabadusevastase süüteo toimepanemisega.
3.	KarS § 121 välja pakutud pealkiri oleks väga „lohisev“. Kas ei võiks kõne alla tulla „Kehaline ja/või vaimne väärkohtlemine“?	Koosseis eelnõust välja jäetud (vt ülal).
4.	KarS § 121 lg 1 sanktsioonimäära tõstmine on põhjendatud.	Arvestatud.

5.	KarS § 124¹ kehtestamine tekitab mitmeid küsimusi. Esiteks on see väga kasuistlik regulatsioon. Ilmselt on peale hooldussuhte veel muidki olukordi, kus ühel inimesel on n-ö võim teise inimese üle – aga neis olukordades toime pandud teod kõnealuse normi alla ei langeks. Teiseks saab mitmed näidetena välja toodud teod subsumeerida juba olemasolevate normide alla. Kommenteerime vaid paari üksikut näidet. Asendusperes sundis vanem lapsi karistusena seisma 12 tundi või kauemgi ühe koha peal: selline pikk seismine tekitab valu või isegi tervisekahjustuse ehk tegemist oli KarS § 121 pärase teoga; teiseks oli tegu alusetu vabaduse võtmisega KarS § 136 mõttes, sest vanem sundis last läbi viimase jaoks tõsise (kasvõi konkludentse) ähvarduse (nt oleks last oodanud vastasel juhul löömine, karjumine vms) kindlas asukohas viibima. Alusetu ravimite andmise juhtumid kujutavad endast tervisekahjustuse tekitamist: ravim mõjutab keha toimimist ehk toob kaasa patoloogilise seisundi. Kolmandaks oleks määratletuspõhimõtte seisukohast väga problemaatiline karistuse ettenägemine „inimväärikust alandava kohtlemise eest“. See oleks üdini abstraktne säte. Sedavõrd abstraktsed normid sobivad põhiseadusse, aga mitte (piisavat) konkreetsest eeldavas karistusseadustikku.	Arvestatud. Loodav säte toob võrreldes kehtivas KarS-is sisalduvate sätetega (eelkõige KarS § 171) kirjeldatud väärkohtlemise juhtudel karistatavusmomendi ettepoole. See nähtub ka paragrahvi võrdlemisi madalas karistumääras, milleks on eelnõu kohaselt rahaline karistus või kuni üheaastane vangistus. Samuti on koosseisualternatiivide realiseerimine võimalik üksnes juhul, kui tegu on toime pandud teadvalt ja korduvalt. Erinevalt KarS §-st 171 ei ole koosseisu realiseerimiseks vaja tuvastada ohtu hooldatava või eestkostetava elule või tervisele, vaid piisab ainuüksi asjaolust, et subjekti on väärkoheldud. Siiski on selguse huvides paragrahvi lisatud ka subsidiaarsusklausel, mille kohaselt tuleb sätte kohaldamine kõne alla üksnes juhul, kui KarS § 171 kohaldamine on eelnevalt välistatud. Kui hooldamise kohustuse rikkumine toob kaasa tervisekahjustuse või surma või tuvastatakse, et toimepanija eesmärgiks oli hooldusalusele tervisekahjustuse või surma põhjustamine, tuleb ta vastutusele võtta nende karistusseadustiku sätete alusel, mis näevad ette karistuse selliste tagajärgede põhjustamise või põhjustamise katse eest.
----	--	--

6.	KarS § 157 ⁴ jääb mõneti ebaselgeks. Normi sõnastus on selline: „Teise isiku nõusolekuta temast seksuaalse iseloomuga pildi, video või muu teabetalletuse edastamise või avaldamise, samuti sellise pildi, video või muu teabetalletuse muutmise, töötlemise või tootmise ja seejärel edastamise või avaldamise eest.“ Mõistmatuks jääb, miks on tarvis osa „samuti sellise pildi, video või muu teabetalletuse muutmise, töötlemise või tootmise ja seejärel edastamise või avaldamise eest“. Teabetalletuse edastamine või avaldamine on ju normi alguse kohaselt niikuinii karistatav – seda sõltumata sellest, mis selle teabetalletusega eelnevalt tehtud oli (näiteks kas seda oli muudetud või töödeldud või mitte). Siiski tuleb tunnustada otsustust mitte kriminaliseerida pelka sellise teabetalletuse valmistamist või isegi valdamist, vaid alles edastamist või avaldamist: selliselt talitamine on karistusõiguse ultima ratio-prinssiibist tulenevalt põhjendatud.	Valitud sõnastuse eesmärgiks on selgelt esile tõsta nn <i>deepfake</i> elementi, st et karistatav on mh teoste ise genereerimine või (seksuaalseks) töötlemine.
----	---	---

Andmekaitse Inspeksioon

1.	KarS § 157 ¹ lg 1 näeb karistatava teona lisaks avaldamisele ka ebaseadusliku juurdepääsu võimaldamise. Kavandatav KarS § 157 ⁴ lg 1 on suunatud avaldamisele ja edastamisele. Tekib küsimus, kas kavandatav KarS § 157 ⁴ lg 1 on suunatud ainult avaldamisele ja edastamisele ning juurdepääsu võimaldamine on teadlikult kõrvale jäetud või KarS § 157 ⁴ lg 1 koosseisu mõttes läheks ka ebaseadusliku juurdepääsu võimaldamine edastamise alla. Selles osas võiks eelnõu seletuskirja selguse huvides täpsustada, sest seletuskirjast ei tule see üheselt välja. Kaaluda võiks ka terminoloogia täpsustamise vajadust. Seletuskirjas kasutatakse ka termineid intiimse iseloomuga ja seksuaalse iseloomuga teave. Mõistlik oleks selguse huvides KarS § 157 ⁴ lg 1 juures seletuskirjas nende erinevus ja suhestumine süüteo koosseisu lahti kirjutada.	Arvestatud, eelnõu sõnastust muudetud selliselt, et see hõlmaks otsesõnu ka kättesaadavaks tegemise.
----	---	--

Eestimaa Loomakaitse Liit

1.	Kohaliku omavalitsuse eeskirja rikkumisele tuginev loomapidamise keeld tekitab põhiseaduspärasuse ja õigusselguse probleeme ning viib piirkonniti erineva karistatavuseni. Kavandatav norm praegusel kujul on põhiseadusega vastuolus. Kuivõrd kavandatav säte võimaldab kohaldada lisakaristust igasuguse loomade pidamisega seotud nõuete rikkumise eest, siis laieneb antud norm ka	Eelnõuga on silmas peetud looma pidamise kohta kehtestatud nõudeid laiemalt kui KOV-ide kehtestatud loomapidamise eeskirjad. Selgitame, et loomapidamise keelu kohaldamine tuleb sätte sõnastuse kohaselt kõne alla
----	---	---

kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse alusel kehtestatud kasside ja koerte pidamise eeskirjade rikkumisele. Kohaliku omavalitsuse volikogu kehtestatud koerte ja kasside pidamise eeskirjad reguleerivad loomade pidamise nõudeid suhetes avaliku korra ja inimeste õigustega ning piiravad isikute tegevust koerte või kasside pidamisel. Praktikas on eeskirjad oma sisult probleemsed – need kordavad seaduste norme, sh nii laiendavad kui kitsendavad neid ning kehtestavad nõudeid, milleks volitust pole antud. Ka on need omavalitsuste lõikes erineva sisu ja ulatusega. Õiguskantsler on korduvalt eeskirjade vastavust seadustele ja põhiseadusele kontrollinud ja tuvastanud hulganisti rikkumisi. kehtestada täpse, selge ja piirangu intensiivsusega vastavuses oleva volitusnormi alusel määrusega. Seejuures peab seadusandja kõik põhiõiguste seisukohalt olulised küsimused otsustama ise ega tohi nende sätestamist delegeerida kohalikule omavalitsusele. Reeglina tähendab see, et määruseandja võib seadusega kehtestatud põhiõiguste ja -vabaduste piiranguid üksnes täpsustada, mitte aga kehtestada seaduses sätestatuga võrreldes täiendavaid piiranguid. Põhiseaduse mõttest ja sättest tuleneb, et vähem intensiivseid põhiõiguste piiranguid võib kehtestada täpse, selge ja piirangu intensiivsusega vastavuses oleva volitusnormi alusel määrusega. Seejuures peab seadusandja kõik põhiõiguste seisukohalt olulised küsimused otsustama ise ega tohi nende sätestamist delegeerida kohalikule omavalitsusele. Reeglina tähendab see, et määruseandja võib seadusega kehtestatud põhiõiguste ja -vabaduste piiranguid üksnes täpsustada, mitte aga kehtestada seaduses sätestatuga võrreldes täiendavaid piiranguid. Kui iga omavalitsus saab ise otsustada, millised kohustused koerte ja kasside pidamise eeskirjaga kehtestatakse, võib eelnõu kaasa tuua olukorra, kus Eesti eri paigus on loomapidamise keelu kohaldamise aluseks erinevad teod. See ei ole kooskõlas õigusselguse, võrdse kohtlemise ega karistusõiguse määratletuse põhimõttega. ELL hinnangul peab KarS § 52² jääma eeskätt loomade heaolu kaitseks mõeldud lisakaristuseks, mida kohaldatakse olukorras, kus isik on looma suhtes toime pannud lubamatu teo või muul viisil näidanud, et tema	raskekoeliste rikkumiste korral (ning latti on kooskõlastusringi järgselt veelgi kõrgemale tõstetud). Selliste rikkumiste aluseks on kõige elementaarsemate loomapidamise nõuete (eelkõige looma hoidmine kinnisel territooriumil või looma kontrollimine avalikus kohas) rikkumine. Sellised rikkumised on taandatavad ka seaduse tasandile ja konkreetset kohustused võivad tuleneda näiteks veterinaarseadusest või avaliku korra üldreegleid sätestavast korrakaitseadusest.
--	---

	edasine õigus loomi pidada ohustab looma elu, tervist või heaolu. Avaliku korra või kohaliku omavalitsuse eeskirjade rikkumise sidumine loomapidamise keeluga ei ole praegusel kujul piisavalt põhjendatud ega põhiseaduspärane.	
2.	<u>Teiseks</u> on eelnõu sõnastus liiga lai ka seetõttu, et loomapidamise keelu kohaldamise aluseks võib olla mitte ainult kahju tekitamine, vaid ka pelgalt ohu põhjustamine inimese elule, tervisele või varale. ELL hinnangul ei tohi ohu põhjustamine iseseisvalt olla loomapidamise keelu kohaldamise alus. Loomapidamine on oma olemuselt seotud teatud tavapärase riskiga: loom võib liikuda ettearvamatult, ehmda, pääseda hetkeks omaniku kontrolli alt välja või põhjustada olukorra, mida saab tagantjärele käsitada riskina. Kui selline tavapärane või abstraktne risk on piisav loomapidamise keelu kohaldamiseks, muutub lisakaristuse kohaldamisala ebaproportsionaalselt laiaks.	Arvestatud, eelnõu täiendatud selliselt, et viidatud oht peab olema oluline või korduv. Samas märgime, et ohu tekitamise alternatiivide välistamine looks olukorra, kus karistusõiguslik reaktsioon ei oleks võimalik isegi juhul, mil loom on korduvalt ohtlikult käitunud ning tuleks ootama jääda juhtumit, mil kahju päriselt tekkinud on. Selline lähenemine ei ole aga põhjendatud.
3.	<u>Kolmandaks</u> ei tohi loomapidamise keelu kohaldamise aluseks olla igasugune tervisekahjustus või varaline kahju. Eelnõu sõnastus võib hõlmata ka väheolulisi juhtumeid, näiteks olukorda, kus koer pääseb aiast välja, jookseb inimesele otsa ja inimene komistab või saab väikese kriimustuse, või kus loom kahjustab vähesel määral vara (kriimustab nt sõidukit). Sellistel juhtudel ei pruugi loomapidamise keeld olla PS § 11 tähenduses proportsionaalne, kui puuduvad asjaolud, mis näitaksid loomapidaja püsivat ohtlikkust või sobimatust loomi pidada. Kui eelnõu edasises menetluses peetakse vajalikuks jätta KarS § 52² kohaldamisalasse ka inimese tervise või vara kahjustamise juhtumid ning tänane eeskirjade regulatsioon, tuleb need nõuded kehtestada seaduse tasandil ning siduda kahju ja tervisekahjustus seejuures selgete raskuse lävenditega. Tervisekahjustuse puhul peaks loomapidamise keelu kohaldamine olema seotud vähemalt raske tervisekahjustuse või korduva ja süstemaatilise rikkumisega. Varalise kahju puhul peaks aluseks olema vähemalt oluline varaline kahju. Samuti tuleb välistada loomapidamise keelu kohaldamine üksnes pelgalt ohu põhjustamise tõttu.	Tegemist on lisakaristusega, mille kohaldamine on menetleja igakordne kaalutlusotsus ja mis peab seega olema sobiv, vajalik ja mõõdukas. Karistust on võimalik kohtus vaidlustada. Arvestades, et tegemist on (võrdlemisi lühikese) tähtajalise keeluga, mille kohaldamist peab menetleja igakordselt põhjendama, ei oleks proportsionaalne ka lähenemine, mil lisakaristust on võimalik kohaldada üksnes raske tervisekahjustuse korral (KarS § 118 lävend on väga kõrge!) või olulise kahju korral (nt võiks sellisel juhul normi reguleerimisalast välja jääda juhud, mil loom tapab mõne teise (lemmik)looma, kelle materiaalne väärtus on võrdlemisi madal.
4.	<u>Neljandaks</u> toetab ELL seda, et loomapidamiskeeldu saaks kohaldada ka kohtuväline menetleja, kui võrd see	Osaliselt vastatud eelnevate punktide all. Muudatustega

võib väärteo- ja kriminaalasjades muuta loomade kaitseks vajaliku meetme tõhusamaks. Samas on eelnõu praegusel kujul probleemne, sest loomapidamise keelu kohaldamise alused on väga laiad ja õiguslikult ebamäärased: keeld on kohaldatav ka pelgalt ohu põhjustamise, mistahes tervisekahjustuse või mistahes varalise kahju korral. Sellise sisuga norm eeldab menetlejalt keerulist proportsionaalsuse hindamist ning loob põhjendamatu ja meelevaldse kohaldamise riski. ELL hinnangul on sellise ulatusega pädevuse andmine Põllumajandus- ja Toiduametile (PTA) ja kohaliku omavalitsuse ametnikele probleemne, arvestades nende senist olematut süüteomenetluse kogemust ja praktikat, erinevalt politsei ja Keskkonnaameti menetluskogemusest ja oskustest. Kohaliku omavalitsuse puhul on probleem veelgi põhimõttelisem, kuivõrd loomapidamise keelu kohaldamine kohaliku koorte ja kasside pidamise eeskirja rikkumise alusel tugineks põhiseadusevastasele normistikule ning igas omavalitsuses viimase suva järgi kehtestatud nõuetele. Seetõttu ei tohiks KOV ametnikul olla õigust sellise eeskirja rikkumise alusel loomapidamiskeeldu kohaldada ning kui eeskirja rikkumise osa jääb lisakaristusega kaetuks, siis see õigus peaks sel juhul andma vaid kohtule. Põllumajandus- ja Toiduameti puhul on lisakaristuse rakendamise õigus iseenesest kaalutav ent juhul, kui tehakse ka kindlaks, kas ja milline on ameti tegelik võimekus ja oskused ning milliste meetmetega ning millal see muutub, võttes arvesse PTA süüteomenetluspraktika puudumist. Kuivõrd PTA ei algata praktikas loomakaitseaduse rikkumiste puhul üldse väärteomenetlusi või teeb seda äärmiselt harva, ei lahenda pelgalt lisakaristuse kohaldamise õiguse andmine ka seotud põhimõttelist probleemi. ELL palub lahendada ka selle praktilise rakendamise küsimuse, sh kuidas tagatakse, et loomakaitseõuete rikkumiste korral viiakse läbi väärteomenetlus ning loomapidamiskeelu kohaldamist tegelikult kaalutakse. ELL juhib siinkohal tähelepanu, et ametnike tegevusetuse tõttu on aga eriti vajalik tagada loomakaitseorganisatsioonide või loomade ombudsmani institutsiooni loomise kaudu ja menetlusseaduste muutmise kaudu tegelik juurdepääs õigusemõistmisele loomade väärkohtlemise asjades.	võib kaasneda vajadus ka väärteomenetlusalas-tekstiks koolitusteks ja juhendmaterjalide väljatöötamiseks. Kuigi loomade ombudsmani vmt institutsiooni loomine võiks probleemi lahendamisele kaasa aidata, on viidatud probleemi juurpõhjusteks pigem kas puudulikud menetlusalased teadmised ja/või ressursinappus.
---	---

5.	ELL juhib tähelepanu, et kehtiva VTMS § 83 kohaselt arutab väärtetoasja maakohtunik, kui väärtetoasja arutades on vaja otsustada loomapidamise keelamine. Eelnõust ei nähtu, et VTMS § 83 muudetakse, mistõttu tekib eelnõu ja kehtiva väärtetoamenetluse regulatsiooni vahel ka normitehniline vastuolu. Ühtlasi vajab muutmist ka LoKS § 65, mis käsitleb loomapidamise keelu kohtuotsuse esitamist loomade registrisse. Kui keeldu saab rakendada kohtuväline menetleja, siis tuleb olemuslikult muuta ka antud seotud säte, sh korrigeerida nimetatud sätte sõnastust, et see kohalduks ka lemmikloomadele (vt järgmine lõik).	Arvestatud osaliselt, muudetud VTMS-i. Loomaregistri osas vt järgmine kommentaar.
6.	<u>Viiendaks</u> ei ole eelnõus piisavalt käsitletud loomapidamise keelu tegelikku kontrollitavust. Hetkel reguleerib LoKS § 65 üksnes põllumajandusloomade pidamise keelu kandmist registrisse. Efektiivse järelevalve tagamiseks on vajalik sarnane mehhanism ka lemmikloomade puhul. Kui lemmiklooma pidamise keelu olemasolu ei ole võimalik kontrollida looma võõrandamisel, registreerimisel, varjupaigast loovutamisel või järelevalvemenetluses, võib keeld jääda sisuliselt deklaratiivseks. Seetõttu tuleb koos KarS § 52² muutmisega ette näha ka lemmikloomade pidamise keelu registripõhine kontrollitavus sarnaselt põllumajandusloomade puhul kehtivale lahendusele. ELL hinnangul on mõistlik muuta LoKS § 65 sisu ning laiendada see kõigile loomadele ja asendada „põllumajandusloomade registri“ termin „loomade registri“ terminiga, võttes arvesse, et põllumajandusloomade register nimetatakse eelnõu nr 918 SE alusel ümber loomade registriks.	Põllumajandusloomade registri vastutav töötleja on Regionaal- ja Põllumajandusministeerium ning registri funktsioonide laiendamine on REM-i pädevuses. Lisakaristuste (loomapidamise keelu) olemasolu on võimalik kontrollida ka karistusregistri päringu teel.
7.	Samuti teeb ELL ettepaneku pikendada loomapidamise keelu tähtaegu selliselt, et väärteto korral oleks keelu ülempiir kuni viis aastat ning kuriteo korral kuni viisteist aastat. Korduva väärkohtlemise korral peab olema võimalik rakendada eluaegset loomapidamiskeeldu. Karistuste karmistamine on üks võimalik ja vajalik meede, mis aitab koosmõjus tõhusa järelevalve ja selge regulatsiooniga vähendada loomade väärkohtlemist, ennetada veelgi tõsisemaid kuritegusid ning tugevdada ühiskonna turvalisust.	Arvestatud osaliselt ning eelnõu muudetud selliselt, et loomapidamise keeldu oleks võimalik määrata kuriteo eest kuni kümneks aastaks. Selline lähenemine on kooskõlas eelnõus esitatud tegutsemiskeelu muudatustega.
8.	<u>Kuuendaks</u> jääb ELL jätkuvalt varasemalt esitatud seisukohtade juurde, et lisaks loomapidamiskeelu regulatsiooni muutmisele tuleb terviklikult üle vaadata ka KarS § 264 sanktsioonimäär, koosseisu	Arvestatud osaliselt, karistuse ülemmäär tõstetud kolmele aastale. Samuti täiendatud KarS

	paiknemine ja sõnastus ning loomade väärkohtlemisega seotud menetlusõiguslikud tagatised. ELL hinnangul ei ole kehtiv kuriteo sanktsioonimäär proportsioonis looma julma kohtlemise tegude tegeliku ohtlikkusega ning KarS §-is 264 sätestatud süüteo eest peaks proportsionaalne karistusmäär olema kuni viis aastat vangistust, minimaalselt kuni kolm aastat vangistust. Samuti tuleks looma julm kohtlemine muuta karistatavaks ka ettevaatamatusest, arvestades, et praktikas jäävad karistusega juhtumid, kus looma pikemaajalist söögi, joogi, ravi või muu vajaliku hooleta jätmist käsitatakse ettevaatamatu teona. Korduva looma väärkohtlemise korral peab karistusõiguslik hukkamõist olema tavapärasest rangem, kuivõrd korduvus ehk retsidiiv näitab isiku püsivat kalduvust sama laadi rikkumiste toimepanemiseks ning iga uus looma väärkohtlemine kätkeb esimesega võrreldes suuremat ebaõigust. PTA ja ELL praktika kinnitab, et sageli väärkohtleb rikkuja loomi korduvalt ka pärast seda, kui loomad on temalt ära võetud; karistamatuse tagajärjel võtab isik uued loomad ning väärkohtlemine jätkub. Lisaks tuleb õigusselguse huvides täpsustada KarS § 264 lg 1 p-s 3 kasutatud „julmal viisil“ kohtlemise mõistet ning sätestada sõnaselgelt, et koosseisu täidab ka looma suhtes lubamatu teo toimepanemine piinaval viisil. Kuigi Riigikohus on asjas nr 3-23-6360 tõlgendanud KarS § 264 koosseisu kuuluvana ka piinavad teod, ei ole see toonud kaasa piisavat praktika muutumist. Arvestades, et looma julm kohtlemine on reguleeritud kui avaliku korra vastane süütegu, kuid kaitstav õigushüve ei tohiks olla sel juhul üksnes avalik kord ja sotsiaalsed väärtused, vaid ka loom ise (sh tema elu ja tervis), peab ELL hinnangul kaaluma KarS'i eraldi, nt eluslooduse/loomade vastaste süütegude peatüki loomist.	§-i 264 klausliga “piinaval viisil”.
9.	Seitsmendaks rõhutab ELL rõhutab, et looma julma kohtlemise sanktsioonimäärade muutmine ning looma elu ja tervise kui kaitstava õigushüve esikohale seadmine suurendaksid õiguskaitse usaldusväärsust, ühiskondlikku turvatunnet ja Eesti riigi mainet. Samal ajal tuleb tagada ka tegelik juurdepääs õigusemõistmisele loomade väärkohtlemise asjades. ELL jääb seisukohale, et looma kui tegeliku	Kuigi loomade ombudsmani vmt institutsiooni loomine võiks probleemi lahendamisele kaasa aidata, on viidatud probleemi juurpõhjusteks pigem kas puudulikud

	kannatanu kaitseõiguse teostamine tuleb tagada nii kriminaalmenetluses kui ka väärteomenetluses, andes selleks menetluslikud õigused loomakaitseorganisatsioonile, määratud loomakaitseadvokaadile või muule seaduses nimetatud isikule. Samuti tuleb tagada kaebeõigus halduskohtumenetluses PTA järelevalve tegevuse või tegevusetuse vaidlustamiseks. Menetlusseadustike praegune regulatsioon sellist õiguskaitset ei taga: halduskohtumenetluses saab isik üldjuhul pöörduda kohtusse üksnes oma õiguste kaitseks, väärteomenetluses on kaebeõigus piiratud menetlusosalise või isikuga, kelle õigusi on menetlustoiminguga piiratud, ning kriminaalmenetluses on kannatanu isik, kelle õigushüve on kuriteoga vahetult kahjustatud. Loom ei saa ise oma õigusi maksma panna ning juhtudel, kus väärkohtlejaks on looma omanik või ohvriks on omanikuta loom, puudub praktikas isik, kes saaks menetluse algatamata jätmist või lõpetamist tõhusalt vaidlustada. Kuna HKMS, VTMS ja KrMS süsteemne muutmine ning kohtukorraldusega seotud õigusloome kuuluvad Vabariigi Valitsuse seaduse § 59 lg 1 kohaselt Justiits- ja Digiministeeriumi valitsemisalasse, palub ELL käsitleda ka neid varasemalt esitatud ettepanekuid käesoleva eelnõu menetluses või sellega seotud jätkutegevustes.	menetlusalased teadmised ja/või ressursinappus.
10.	<u>Kaheksandaks jääb ELL jätkuvalt varasemalt esitatud ettepaneku juurde laiendada korrakaitseseaduses sätestatud avaliku koha mõiste sõnaselgelt ka internetikeskkonnale, sh sotsiaalmeedia platvormidele.</u> KarS § 264 järgi on looma julma kohtlemisena käsitatav muu hulgas looma suhtes lubamatu teo toimepanemine avalikus kohas. Loomakaitseseaduse § 4 kohaselt on looma suhtes lubamatu tegu igasugune loomale valu või kannatusi põhjustav tegu, mida seadus erandina ei luba. Praktikas on aga kujunenud probleemiks olukorrad, kus loomade väärkohtlemist filmitakse ja eksponeeritakse internetis, näiteks TikTakis, Facebookis, Snapchatis või muudel sotsiaalmeedia platvormidel, kuid uurimisasutused ei käsita sellist keskkonda avaliku kohana KarS § 264 tähenduses ega algata kriminaalmenetlust. ELL hinnangul ei ole põhjendatud olukord, kus looma peksmine tänaval on käsitatav avalikus kohas toime pandud looma julma kohtlemisena, kuid sama teo teadlik eksponeerimine internetis määratlemata isikute ringile jääb avaliku koha mõiste alt välja.	Käesoleva eelnõuga täiendatakse KarS §-i 58 punktiga 14, mille kohaselt loetakse edaspidiselt süüteo toimepanemise või toime pandud süüteo eksponeerimine raskendavaks asjaoluks.

	ELL praktika näitab, et loomade vastase vägivalda eksponeerimine internetis ja sotsiaalmeedias on kasvav probleem. Internetikeskkonnas võib väärkohtlemise avalik mõju olla füüsilisest avalikust kohast isegi ulatuslikum, kuivõrd vägivaldne sisu võib jõuda kiiresti suure määratlemata isikute ringini, normaliseerida loomadevastast vägivalda ning riivata avalikku turvatunnet ja ühiskonna õiglustunnet. Seetõttu tuleb KorS § 54 avaliku koha mõistet täpsustada selliselt, et see hõlmaks ka internetikeskkonda või muud elektroonilist keskkonda, mis on määratlemata isikute ringile kättesaadav. Selline muudatus tagaks, et loomade väärkohtlemise avalik eksponeerimine internetis oleks karistusõiguslikult käsitatav samaväärselt füüsilises avalikus ruumis toime pandud või avalikkusele nähtavaks tehtud teoga.	
11.	Üheksandaks jääb ELL varasemalt esitatud ettepaneku juurde kehtestada üldine kohustus teavitada abivajavast või hädaohus olevast loomast. ELL-i praktikas on ilmnenu, et muu hulgas tervishoiu- ja sotsiaalvaldkonnas võib isikutele tööülesannete täitmise käigus saada teatavaks teave abivajavast või ohus olevast loomast, kuid kehtiv õigus ei sätesta selget üldist teavitamiskohustust ega anna alati piisavat alust sellise teabe edastamiseks pädevatele asutustele või loomakaitseorganisatsioonidele. Eriti probleemne on olukord tervishoiutöötajate puhul, kellel võib patsiendisaladuse hoidmise kohustuse tõttu jääda teavitamata olukordadest, kus patsiendi ütlustest või ravisuhte käigus teatavaks saanud asjaoludest nähtub, et loom on väärkoheldud, abita või hädaohus. Kehtivas õiguses on seadusandja teatud juhtudel näinud ette selge teavitamiskohustuse, näiteks abivajava lapse, sotsiaalhoolekannet vajava isiku või teatud nakkushaigustega seotud ohu korral, kuid abivajavast loomast teavitamist samaväärselt reguleeritud ei ole. ELL hinnangul tuleb loomakaitseseaduses sätestada üldine kohustus teavitada abivajavast või hädaohus olevast loomast ning defineerida need mõisted sarnaselt lastekaitseseaduses sätestatud abivajava ja hädaohus oleva lapse regulatsiooniga. Samuti tuleb selgelt sätestada, millistel juhtudel ja ulatuses on teavitamine lubatud või kohustuslik ka juhul, kui teave on saadud ameti- või kutsesaladusega kaitstud suhtes.	Arvestades, et pakutud ettepanek eeldab abivajava ja hädaohus looma mõistet defineerimist, tuleks küsimus põhjalikumalt lahendada eraldi eelnõuga. Loomapidamise nõuete reguleerimine kuulub Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumi pädevusvaldkonda.
12.	Kümnenandaks jääb ELL varasemalt esitatud ettepaneku juurde reguleerida piiratud teovõimega täisealiste isikute loomapidamise lubatavust. ELL-i praktikas on korduvalt ilmnenu juhtumeid, kus	Loomapidamise nõuete reguleerimine kuulub Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumi

täisealised piiratud teovõimega isikud peavad loomi, kuigi nad ei pruugi olla võimelised mõistma loomapidamisega kaasnevaid kohustusi ega tagama loomale vajalikku toitu, joogivett, ravi, sotsialiseerimist, liikumisvõimalust ja muid heaoluks vajalikke tingimusi. Probleem on eriti terav juhtudel, kus isikule on küll seatud eestkoste, kuid talle on jäetud piiratud ulatuses tehingute tegemise õigus ning ta omandab looma tasu eest või tasuta, ilma et oleks hinnatud tema tegelikku võimet looma pidada. Sellistes olukordades võib loom jääda sisuliselt abita, samas kui eestkostja või kohalik omavalitsus ei pruugi looma heaolu tagamiseks vajalikult sekkuda. ELL hinnangul tuleb loomakaitseseadust täiendada selliselt, et piiratud teovõimega täisealine isik võib looma pidada üksnes juhul, kui ta saab piisavalt aru looma pidamisega kaasnevatest kohustustest, tagajärgedest ja vastutusest ning tal on looma pidamiseks vajalikud teadmised ja võimalused. Kui isikule on määratud eestkostja, peaks eeldus olema, et isik ei saa aru loomapidamisega kaasnevatest kohustustest, välja arvatud juhul, kui eestkostemäärusest või eksperdihinnangust tuleneb teisiti. Samuti tuleb kaaluda LoKS § 33 täiendamist selliselt, et looma müük või muul viisil tasu eest või tasuta üleandmine piiratud teovõimega täisealisele isikule oleks lubatud üksnes seaduses sätestatud tingimustel või oleks üldjuhul välistatud.	pädevusvaldkonda ning tuleks tervikuna lahendada eraldi eelnõuga.
---	--